

วิถีชีวิตกับสายน้ำ: กรณีศึกษาประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ ของตำบลตะเคียน อำเภอรันด จังหวัดสงขลา

Way of Life and The River: A Case Study in Loy Phae Sado Khrao

(Floating away Bad Fortune) in Takhria Subdistrict, Ranot District, Songkhla Province

รองศาสตราจารย์จूरรัตน์ บัวแก้ว

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากเงินรายได้มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ประจำปีงบประมาณ 2558

รหัสโครงการ LIA580947

1. ชื่อโครงการ (ภาษาไทย) วิถีชีวิตกับสายน้ำ : กรณีศึกษาประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของ ตำบลตะเคียน อำเภอรันต จังหวัดสงขลา
(ภาษาอังกฤษ) Way of Life and The River : A Case study in Loy Phae Sado Khrao (Floating away Bad Fortune) in Takhia Subdistrict, Ranot District, Songkhla Province.

2. ชื่อผู้วิจัย นางจุรีรัตน์ บัวแก้ว

3. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากเงินรายได้มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ งบประมาณประจำปี 2558 ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบล ตะเคียน อำเภอตะเคียน จังหวัดสงขลา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ตลอดจนชาวตะเคียนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ตลอดจน รองศาสตราจารย์ ดร. ปัญญา เทพสิงห์ ที่ช่วยออกแบบปกงานวิจัยเรื่องนี้

4. บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทคัดย่อภาษาไทย

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องวิถีชีวิตกับสายน้ำ : กรณีศึกษาประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของตำบลตะเคียน อำเภอรันต จังหวัดสงขลา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตชาวตะเคียนตั้งถิ่นฐานอยู่ติดกับแม่น้ำลำคลองและทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือ ทำนา และทำการประมง ซึ่งทั้งสองอาชีพนี้ต้องพึ่งพาน้ำจากธรรมชาติเป็นหลักวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำซึ่งแฝงไว้ด้วยความเชื่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพเป็นเพราะมีพระแม่คงคา พระแม่ธรณี เจ้าที่ และผีบรรพบุรุษ ที่สามารถลดบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ชาวตะเคียนจึงได้จัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์เพื่อขอบคุณพระแม่ธรณี เจ้าที่เจ้าทาง ผีบรรพบุรุษและขอภัยพระแม่คงคาที่ชาวตะเคียนได้อุปโภคบริโภคทำให้น้ำสกปรก อีกทั้งยังเชื่อว่าเป็นการลอยทุกข์โศกเคราะห์กรรมออกไปจากชีวิต

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

This qualitative research aimed to explore the way of life of Takhria locals that is tied up with streams through the tradition of Launching a raft to expel misfortune in Takhria Sub-district, Ranot District, Songkhla Province. It was found that in the past,

Takhria locals lived next to rivers, canals, and Songkhla Lake. Thus, agriculture was the main occupation for most people, in particular, rice farming and fishing, the occupations that mainly depended on nature. The way of life was tied up with the stream and with a belief that occupational success depended on the Goddess of Water, the Goddess of Earth, guardian spirits and ancestral spirits who could make land fertile. This is the reason why Takhria locals hold the tradition of Launching a raft to expel misfortune to thank the Goddess of Earth, guardian spirits and ancestral spirits and to apologize the Goddess of Water because they use water for consumption which makes water dirty. Moreover, launching a raft is to float away sufferings and misfortune.

5. บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary) ประกอบด้วย

บทนำ

สังคมไทยนั้นได้ผูกโยงวิถีชีวิตเข้ากับความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ได้นิยามความหมายของความเชื่อไว้ใกล้เคียงกัน เช่น เทพ สงวนกิตติพันธ์ (2545) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจและการยอมรับ นับถือ เชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ทั้งนี้บางอย่างอาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้ นอกจากนี้ ความเชื่อ การนับถือและการแสดงออกต่างๆ ของบุคคลนั้นย่อมเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ค่านิยม ประเพณี และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางด้านจิตใจและปัญญาของแต่ละคน และความมั่นใจต่อสิ่งนั้นๆ ว่าเป็นความจริง อนึ่งความเชื่อ ยังหมายถึง การยอมรับ อันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดี หรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมนั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว สิ่งเหล่านี้ (ธวัช ปุณโณทก,2533) อีกทั้งยังเป็นสิ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มีความมั่นใจและมีกำลังใจขึ้น ถ้าหากขาดสิ่งเหล่านี้เสียแล้วก็ไม่อาจทำอะไร ให้บรรลุเป้าหมายที่ดีได้ ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกรูป ทุกวัย ทุกแห่งต่างก็สัมพันธ์กับความเชื่อทั้งนั้น การทำอะไรย่อมมีความเชื่อปะปนอยู่เสมอ (ศรีศักร วัลลิโภดม,2540)

ภาคใต้ของไทยก็ยังคงมีประเพณีต่างๆที่สะท้อนความเชื่อของชาวใต้ปรากฏให้เห็นอยู่หลายๆ ประเพณี เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีชักพระ ประเพณีเดือนสิบ ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น สำหรับประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ เป็นพิธีกรรมความเชื่อของชาวตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลาที่เชื่อกันว่า พระแม่คงคาเทพีแห่งสายน้ำสามารถช่วยเหลือให้พ้นทุกข์จากโรคภัยและความพิบัติต่างๆ เป็นการส่งเคราะห์ร้ายหรือรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย

จากตำนานที่เล่าต่อกันมาว่าประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้มีพระคุณ คือ พระแม่คงคา ซึ่งชาวตะเครียะได้อาศัยทำมาหากิน ทั้งบนดินและในน้ำบางคนเรียกประเพณีนี้ว่า “ส่งเภา” หรือ “ส่งแพ” ถือว่าเป็นการส่งโรคร้ายไข้เจ็บให้พ้นไปจากหมู่บ้าน และยังเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยการส่งเสบียงอาหารให้ เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้คุ้มครองดูแลชาวตะเครียะให้พ้นจากอันตราย เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวตะเครียะมีความเกี่ยวข้องกับผูกพันกับสายน้ำใน ลำคลอง ตะเครียะและทะเลสาบสงขลา จึงจัดให้มีประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ โดยทำกันในช่วงวันว่างจากการทำนา ซึ่งตรงกับวันที่ 1 มกราคม ของทุกปี เนื่องจากเป็นวันหยุดยาวของเทศกาลปีใหม่ บรรดาลูกหลานและเครือญาติที่ แยกย้ายไปทำงานในต่างจังหวัดเดินทางกลับมาเยี่ยมเยียนและร่วมฉลองปีใหม่นับครอครบจะได้มีโอกาสทำบุญร่วมกันที่วัดวาริปาโมกษ์ หรือวัดปากบางตะเครียะ ประเพณีนี้จึงได้จัดขึ้นในช่วงดังกล่าวติดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน (ยงยุทธ อัดบุตร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2558)

ด้วยเหตุนี้การศึกษาเรื่องวิถีชีวิตกับสายน้ำในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของตำบล ตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของวิถีชีวิตของชุมชน ตะเครียะที่ต้องพึ่งพาน้ำจากธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นภาพสังคมตะเครียะที่เชื่อมโยงความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติกับ วิถีชีวิตเข้าด้วยกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคของโลกาภิวัตน์ที่มีความก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์ ชาวตะเครียะรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ออกไปทำงานต่างจังหวัดแทนการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมซึ่งพึ่งพาธรรมชาติน้อยลง แต่ทำไมความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและประเพณีลอยแพ สะเดาะเคราะห์ ยังคงอยู่คู่สังคมตะเครียะเรื่อยมา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเชื่อในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชาวตะเครียะที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรมในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
3. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนความเชื่อและพิธีกรรมในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของ ตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

สรุป (สรุปผลการศึกษาทั้งหมดของงานวิจัยทั้งชุดโครงการ/โครงการ ทั้งตีพิมพ์แล้วและยังไม่ได้ตีพิมพ์)

1. ความเชื่อในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชาวตะเควีที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำ

1.1. วิถีเศรษฐกิจชุมชนตะเควีภายใต้ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ

ตำบลตะเควี อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จากสภาพแวดล้อมดังกล่าวจึงทำให้ชุมชนตะเควีประกอบอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนาปลูกพืชผัก ผลไม้ โดยต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติและน้ำจากทะเลสาบสงขลา ถ้าปีไหนฝนตกมีน้ำพอเพียง ชุมชนตะเควีจะได้ผลผลิตข้าวที่ดี และหากปีไหนน้ำไม่อุดมสมบูรณ์ ฝนแล้งหรือน้ำเค็มปริมาณสูงขึ้นจะทำให้ข้าวในนาเสียหาย ผลผลิตตกต่ำชาวนาต้องขาดทุนจากการทำนา (เสกสรรค์ จันทร์มา, 15 สิงหาคม 2558)

ในอดีตชุมชนตะเควีใช้เรือในการสัญจรระหว่างหมู่บ้าน เนื่องจากในขณะนั้นชุมชนยังไม่มี ความเจริญนัก ไม่มีถนนตัดผ่านการเดินทางต้องใช้เรือเท่านั้น บางครั้งต้องเผชิญกับลมมรสุม หากโชคดี เรือสามารถเดินทางถึงจุดหมายได้ แต่ในบางครั้งที่ลมมรสุมเพิ่มกำลังแรงก็จะพัดพาเรือล่มลงในทะเล คร่าชีวิตผู้คนมามากมาย

นอกจากนี้ชาวตะเควียยังประกอบอาชีพการประมงพื้นบ้านเป็นหลัก ซึ่งเป็นประมงขนาดเล็กหรือประมงพื้นบ้าน ทำ การจับปลา กุ้ง และสัตว์น้ำ และในบางช่วงที่เจอลมพายุขณะที่ทำการประมง หากชาวบ้านนำเรือเข้าที่กำบังเพื่อหลบลมมรสุมไม่ทัน ต้องเผชิญกับลมพายุจะพัดพาเรือล่มสร้างความเสียหายให้กับชีวิตและทรัพย์สินของชาวประมง

จะเห็นได้ว่าวิถีเศรษฐกิจของชุมชนตะเควีต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก แต่ธรรมชาติก็ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของชุมชนตะเควีได้ตลอด บางครั้งกลับสร้างปัญหาให้กับชุมชน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนตะเควีกับสายน้ำเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา นับตั้งแต่การเดินทาง การประกอบอาชีพที่ต้องใช้น้ำจากแม่น้ำลำคลองสายต่างๆ และทะเลสาบสงขลา สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนในชุมชนตะเควี แม้ในปัจจุบันชาวตะเควีส่วนหนึ่งก็ยังต้องอาศัยแม่น้ำสายต่างๆและทะเลสาบเพื่อการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการทำประมงและการทำนา วิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำส่งผลให้ชุมชน ตะเควีต้องหาทางออกให้กับตนเองเพื่อความอยู่รอด โดยเชื่อว่าพระแม่คงคาและพระแม่ธรณี คือเทพ ที่สามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติ

1.2 ความเชื่อในชุมชนตะเควี

ชาวตะเควีในอดีตมีความเชื่อในพุทธศาสนาและสิ่งเหนือธรรมชาติเพราะวิถีชีวิตของชาวตะเควีผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ แต่บางครั้งธรรมชาติไม่ได้ตอบสนองความต้องการของชาวตะเควี ส่งผลให้ชาวตะเควีต้องพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังเช่น พระแม่คงคา พระแม่ธรณี ผีเจ้าที่ เจ้าทาง ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น

สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคาที่ชาวตะเควีเยเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นว่า เป็นเทพีผู้ให้กำเนิดสายน้ำและดูแลรักษาสายน้ำ ความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคาถูกนำมาผูกโยงเรื่องราวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีการถ่ายทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงออกถึงการบูชาพระแม่คงคาอันเป็นการขอขมาลาโทษต่อแม่น้ำที่ชาวบ้านได้มีการกระทำอันไม่พึงปรารถนาต่อแม่น้ำ (สว่าง อ่อนคง, 27 กรกฎาคม 2558)

ต้นน้ำของแม่น้ำคงคาอยู่ที่เขายาดาคีรี ซึ่งเป็นที่ประทับขององค์ลักษมีนารายณ์ เมื่อจะประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะต้องนำน้ำจากแม่น้ำคงคานี้ไปร่วมในพิธี โดยปกติแล้วบรรดาฤาษีในอินเดียจะมีหม้อน้ำติดตัวอยู่เสมอ ซึ่งจะบรรจุน้ำจากแม่น้ำคงคา บริเวณที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ที่สุดคือ "ตริเวณี" หรือที่คนไทยเรียกกันจนติดปากว่า "จุฬาทรีคุณ" ซึ่งมีแม่น้ำคงคาและยมนาไหลมาบรรจบกัน และเชื่อว่าแม่น้ำสวรรค์ไหลมาจากใต้ดินมาบรรจบกันที่นี้ด้วย ชาวฮินดูนิยมตักน้ำจากแม่น้ำคงคาไปใช้ในการสรงน้ำเทวรูปและอาบกิน ตามตำนานกล่าวว่าแม่น้ำคงคานั้นไหลเวียนอยู่ที่นิ้วเท้าของพระวิษณุ เหตุที่แม่น้ำคงคาต้องไหลลงมาที่โลกมนุษย์นั้น เพราะว่าท้าวสักราชได้ทำพิธีอัญเชิญพระแม่คงคาให้ลงมาสู่โลกมนุษย์สืบต่อมาหลายชั่วคน แต่ด้วยความแรงของแม่น้ำคงคา อาจจะทำให้โลกล่มสลายไปได้ พระศิวะเจ้าจึงได้รองรับพระแม่คงคาด้วยมวยพระเกศก่อน แล้วจึงปล่อยลงมาสู่โลกมนุษย์ อีกตำนานกล่าวว่า เดิมทีโลกมนุษย์นั้นบังเกิดความแห้งแล้งอย่างหนัก ซึ่งเกิดจากการที่พระแม่คงคาไม่ยอมปล่อยน้ำลงมาสู่โลกมนุษย์แล้วเสด็จหนีไป จึงทำให้มนุษย์และสัตว์ล้มตายมากมาย บรรดาเทพมองเห็นจึงไปกราบทูลเชิญพระศิวะเจ้าให้ทรงจัดการเรื่องนี้ พระองค์จึงทรงออกตามหาพระแม่คงคากลับมา แล้วให้พระแม่คงคาคืนสายน้ำให้มนุษย์ แต่พระแม่คงคาไม่ยอมพระองค์จึงทรงใช้พระเกศรัดพระแม่คงคาจนพระนางยอมปล่อยสายน้ำออกมา บางตำนานเล่าว่าพระศิวะเจ้าทรงได้พระแม่คงคาเป็นภรรยาลับๆ ด้วยความกลัวพระแม่อุมาฯแล้วจะทรงพิโรธ จึงซ่อนพระแม่คงคาไว้ในมวยพระเกศให้พระแม่คงคาปล่อยน้ำออกมาจากพระเกศของพระองค์เพื่อล้างบาปที่พระองค์ได้ทรงทำ (กิตติ วัฒนะมหาตม์, 2543)

ความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคาได้ถูกนำมาผูกโยงเรื่องราวเข้ากับพุทธศาสนา ซึ่งมีการถ่ายทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนานด้วยวิธีการเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น กล่าวได้ว่าพระแม่คงคาคือเทพนารีผู้กำเนิดแม่น้ำทั้งหลายบนโลกนี้ และเป็นเทพที่คอยปกป้องรักษาแม่น้ำ การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงออกซึ่งการบูชาพระแม่คงคาอันเป็นการขอขมาลาโทษต่อแม่น้ำที่ชาวบ้านได้มีการกระทำที่ไม่แสดงถึงความเคารพต่อแม่น้ำ

อนึ่ง นอกจากนี้นี้ยังมีพระแม่ธรณีซึ่งเป็นเทพนารีผู้ปกป้องรักษาแผ่นดินของชุมชนตะเควีเยมาเป็นระยะเวลายาวนาน และมีการนับถือเคารพบูชากันมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มการก่อตั้งชุมชน ทั้งนี้เพราะชาวตะเควีเยมีอาชีพเกษตรกรรมทำนาข้าว โดยชาวตะเควีเยเชื่อกันว่าข้าวจะงอกงามได้เพราะมีพระแม่ธรณีที่คอยปกป้องรักษาคุณภาพดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ หากไม่มีพระแม่ธรณีแล้วผลผลิตทางการเกษตรคงไม่เจริญงอกงามได้ (ธัญญศิริ มะโนเสา, 12 กรกฎาคม 2558) การทำพิธีกรรม

การลอยแพสะเดาะเคราะห์ถือได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงการเคารพบูชาแก่พระแม่ธรณี ทั้งนี้เป็นการผูกโยงเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในชาติกตตอนที่พระพุทธรองค์ทรงบำเพ็ญเพียรบารมี และเป็นวันที่พระองค์จะบรรลอรหันต์ แล้วมีหมู่มารพยายามที่จะขัดขวางมิให้พระพุทธรองค์กระทำการเพียรภาวนาให้สำเร็จผลได้ เมื่อพระแม่ธรณีทราบเรื่องจึงสำแดงตนออกมาจัดหมู่มารด้วยการบีบมวยผมออกมาเป็นมวลงน้ำมหาศาล เพื่อแสดงให้เห็นถึงบุญบารมีที่พระพุทธรองค์ทรงบำเพ็ญเพียรมาเป็นระยะเวลาหลายกัปป์หลายกัลป์ (ขับ ศักดิ์ดี, 7 พฤษภาคม 2558)

การประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชาวตะเควรียะ ถือเป็นการทำบุญเพื่อรำลึกนึกถึงพระแม่ธรณีผู้มีพระคุณ คุณูปการหลายอย่างของพระแม่ธรณีผู้ปกปักรักษาผืนแผ่นดินตะเควรียะให้มีความสงบสุขร่มเย็น บรรดาลูกหลานจึงได้จัดให้มีการสืบทอดประเพณีดังกล่าวเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ อีกทั้ง พระแม่ธรณีเป็นเทพนารีผู้จดจำการกระทำของมนุษย์ทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ หากใครทำความชั่วมากที่สุดพระแม่ธรณีจะลงโทษด้วยวิธีการนานัปการ ดังกรณีของพระเทวทัต ที่คิดปองร้ายพระพุทธรองค์เพราะหวังจะเป็นใหญ่ด้วยกลอุบายและการกระทำต่างๆ แต่ด้วยบุญบารมีของพระพุทธรองค์จึงทำให้พระเทวทัตไม่สามารถทำร้ายพระพุทธรองค์ได้แม้แต่ครั้งเดียว ในการลงโทษพระเทวทัต ครั้งนั้นเป็นฝีมือของพระแม่ธรณีที่เปิดแผ่นดินทั้งสองฝั่งให้แยกออกจากกันตรงที่พระเทวทัตอยู่และสูบล้างกายของพระเทวทัตลบล้างไปในพื้นปรโลก ดังปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มาจนถึงปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงการกระทำอันไม่พึงประสงค์ต่อบุคคลผู้มีบุญบารมี กล่าวคือหากบุคคลใดคิดปองร้ายผู้อื่นในสังคมนี้ เวนกรรมจากการกระทำเหล่านั้นก็จะย้อนกลับมาทำร้ายตัวเองถึงแม้ว่าจะไม่มีบุคคลใดได้รับรู้ถึงการกระทำอันเลวร้าย แต่ยังมีพระแม่ธรณีที่คอยบันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ของมนุษย์เอาไว้ (ขับ ศักดิ์ดี, 7 พฤษภาคม 2558) จะเห็นได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่ธรณีเป็นตำนานเรื่องเล่าที่ผูกโยง สืบเนื่องมาจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีการบูรณาการร่วมกันกับภูมิปัญญาการดำเนินชีวิตของชุมชนตะเควรียะสะท้อนถึงหลักคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับการประกอบอาชีพ และการเลือกสรรพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัย

ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้าที่เจ้าทางนั้นชาวตะเควรียะเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกปักรักษาคุ้มครองผู้คนในชุมชนให้กินดีอยู่ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและภัยอันตรายต่างๆ และเชื่อว่าการที่ชาวตะเควรียะมีชีวิตอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้เพราะมีผีเจ้าที่เจ้าทางคอยช่วยเหลือ ตั้งแต่การประกอบอาชีพ การเล่าเรียนศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน หากมีใครปฏิบัติไม่ดี หรือกระทำความผิดต่อผีเจ้าที่เจ้าทางบุคคลผู้นั้นจะไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทั้งหน้าที่และการงาน เพราะผีเจ้าที่เจ้าทางจะมีการปกป้องคุ้มครองบุคคลที่เป็นคนดีเท่านั้น กล่าวคือบุคคลผู้นั้นจะต้องเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรมไม่เบียดเบียนผู้อื่นมีจิตใจเมตตาชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีจิตที่เอื้ออาทร และมีความรักในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (พันธ์ คงจันทร์, 18 พฤษภาคม 2558)

นอกจากนี้ชาวตะเครียะยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ความเชื่อดังกล่าวจะมีการผูกโยงเข้ากับศาสนาพุทธ ซึ่งมีการสั่งสอนกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ชาวบ้านมีความเชื่อกันว่าการมีชีวิตอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้เพราะมีบรรพบุรุษเป็นผู้ก่อสร้างบ้านสร้างเมืองทำให้มีแผ่นดินทำมาหากินจนทุกวันนี้ (ประมวล ช่วยแท่น, 31 กรกฎาคม 2558)

การประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์จึงเป็นการทำบุญเพื่อระลึกนึกถึงบุญคุณของพระแม่คงคา พระแม่ธรณี ผีเจ้าที่เจ้าทางและ เหล่าเครื่องญาติพี่น้องผีบรรพบุรุษผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทวนเวทต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งจะมีการอธิษฐานจิตภาวนาผลการประกอบกรรมดีหรือบุญกุศลที่ชาวตะเครียะได้ร่วมกันทำนั้นส่งถึงผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษให้ได้มีภพภูมิที่อยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิมเพราะชาวตะเครียะมีความเชื่อว่าวิญญาณของทุกคนภายหลังการดับสังขารไปแล้วนั้นยังคงมีอยู่ หากใครประกอบกรรมดี ก็จะได้อยู่ในภพภูมิที่ดี และหากใครประกอบกรรมชั่ว ก็จะตกอยู่ในภพภูมิที่ไม่ดี (เลื่อน เหมะรักษ์, 30 กรกฎาคม 2558)

ตามคำสอนของพระพุทธศาสนากล่าวถึง การหมดทุกข์ของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ คือ การเข้าสู่พระนิพาน ฉะนั้นในการเกิดมาครั้งหนึ่งของความเป็นมนุษย์จะต้องมีการสั่งสมบุญบารมีให้เต็มเปี่ยม ดังตัวอย่างที่เห็นคือการบำเพ็ญเพียรบารมีของพระพุทธองค์ ที่ชาวพุทธทั้งหลายควรปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้ การประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์ ถือเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีการนำมาต่อเติมจากความเชื่อเดิมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หากผีบรรพบุรุษของชาวตะเครียะ ยังไม่สามารถเข้าสู่นิพานได้ แสดงว่า ดวงวิญญาณของท่านทั้งหลายยังคงเวียนวนอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ได้แก่ ภพภูมิของชั้นสวรรค์ นรก ป่าหิมพานต์ (ขับ คักดีดี, 7 พฤษภาคม 2558) ดังนั้นสิ่งที่ช่วยให้ดวงวิญญาณของท่านได้อยู่ในภพภูมิที่ดีคือการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ ผ่านทางพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์

ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาภ เป็นความหวังของชาวตะเครียะ ผู้ที่เข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์เพื่อเป็นการขอพรต่ออำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ตนเองและครอบครัวประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทั้งตำแหน่งหน้าที่การงาน การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ทั้งนี้เพราะชาวตะเครียะมีความเชื่อว่าบุญบารมีหรือการทำบุญจะทำให้มีการค้าขาย หน้าที่การงานที่คล่องตัว ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ชีวิตของคนในชุมชนจะมีความสุข มีโชคลาภ ทั้งรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ และความเฉลียวฉลาดได้เพราะการทำบุญ

อาจกล่าวได้ว่า การประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์เป็นความเชื่อของชาวตะเครียะที่เชื่อว่าจะมีโชคลาภเกิดขึ้นกับชีวิต ทำให้การประกอบอาชีพดีขึ้น มีหน้าที่การงานตำแหน่งที่มั่นคง ครอบครัวมีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆด้าน ภายหลังการประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์ ทำให้บุคคลผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมดังกล่าวมีความมั่นใจในตนเองสามารถสร้างแรงบันดาลใจจากการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวได้

นอกจากนี้ความเชื่อเกี่ยวกับชะตากรรม เป็นฐานคิดของชาวตะเควรียะ ที่มีทัศนคติมุมมองต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมว่า การดำเนินการชีวิตให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานการอยู่ในสังคมนั้นขึ้นอยู่กับชะตากรรมและบุญบารมีที่สั่งสมมาตั้งแต่ชาติปางก่อน มนุษย์เกิดมามีกรรมและบุญที่ติดตัวมาที่คอยหล่อเลี้ยงดวงจิตวิญญาณของมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตอยู่ (สุภรรษาคงทอง, 28 กรกฎาคม 2558) ทุกคนเกิดมามีความทุกข์กันหมดทุกคนแล้วแต่ว่าความทุกข์นั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับทำบุญ การที่ชาวตะเควรียะได้มาทำบุญในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์จะทำให้ชาวตะเควรียะมีความสุข ดังนั้น การประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์ เป็นวิธีการเสริมดวงชะตาให้มีความเจริญงอกงามในหน้าที่ตำแหน่งการงาน และการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชนมนุษย์ทั้งหลายอยู่ได้ด้วยบุญกุศล หากวันใดที่บุคคลนั้นๆ หมดบุญก็จะมีอาการอันไม่พึงปรารถนาแสดงออกมาให้เห็น ผ่านสายตา สีหน้า ที่หมองคล้ำ อารมณ์แปรปรวน อยู่ในสภาวะจิตที่มีความวิตกกังวล แต่เมื่อได้มีการเสริมดวงชะตาด้วยการประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์แล้วจะมีความรู้สึกสบายใจ (สว่าง อ่อนคง, 27 กรกฎาคม 2558)

อาจกล่าวได้ว่า มนุษย์มีความหวาดกลัวและรู้สึกไม่มั่นใจในการดำเนินชีวิต เช่นเดียวกับชาวตะเควรียะที่มีความเชื่อในพระแม่คงคา พระแม่ธรณี เจ้าที่เจ้าทางและผีบรรพบุรุษ จึงต้องการเสริมดวงชะตาเพื่อแสดงออกถึง ความมั่นใจในการดำรงชีพ ด้วยการหาที่พึ่งทางจิตใจคือการจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ซึ่งเป็นวิธี การอย่างหนึ่งที่ชาวตะเควรียะแสดงออกมา จากความเชื่อทั้งหมดนี้ผนวกกับความจำเป็นที่ต้องประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวทำให้ชาวตะเควรียะมีความเชื่อมั่นว่าการจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์จะทำให้ได้พบกับความสำเร็จ ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บและสามารถสร้างขวัญและกำลังใจให้ชาวตะเควรียะกล้าเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตต่อไป

2. การทำพิธีกรรมในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของตำบลตะเควรียะ

2.1 การทำพิธีกรรมในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ก่อนการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลตะเควรียะ

การจัดงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์จะจัดเป็นเวลา 2 วัน คือในเวลาค่ำของวันที่ 31 ธันวาคม ผู้คนทยอย เดินทางไปที่วัดวาริป่าโมกข์ กิจกรรมในคืนแรกคือการสวดมนต์ การทำพิธีการสวดยันแพ หรือการสมโภชแพ ซึ่งมีผู้คนที่เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมกันอย่างเนืองแน่น แสดงออกถึงความเคารพและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และความเชื่อในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ หลังจากเสร็จสิ้นพิธีการสมโภชแพ คณะนักดนตรี เริ่มการแสดงสร้างสีสันและบรรยากาศ ในงานก่อนเวลา 24.00 น. จะเริ่มการประกอบพิธีกรรมการสวดมนต์สร้างความเป็นมงคลแก่ชีวิตจากการสวดมนต์ข้ามปีส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เมื่อสวดมนต์เสร็จเรียบร้อยการแสดงต่างๆ เริ่มทำ การแสดงบางปีก็มีหนังตะลุง บางปีก็มีมโนราห์ ผู้คนมานั่งล้อมวงปูเสื่อกระจุย จ้องมองการแสดง

ด้วยความสนุกสนานตามคำขานขับของศิลปินนักแสดง ซึ่งเป็นการถ่ายทอดบทประพันธ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับชาดกห้าร้อยชาติก่อนเป็นพระพุทเจ้า บ้างก็มีมุขตลกขบขัน ตั้งแต่ค่ำคืนวันที่ 31 ธันวาคม ถึงวันรุ่งขึ้นของวันที่ 1 มกราคม (ขับ ศักดิ์ดี, 7 พฤษภาคม 2558)

สำหรับวันที่ 1 มกราคม ของทุกปี พระสงฆ์ออกบิณฑบาต มีหนุ่มสาว ผู้เฒ่า ผู้แก่ ออกมาทำบุญตักบาตร จากนั้นแต่ละครอบครัวรีบกลับไปทำงานบ้านให้เสร็จสิ้นแล้วนำอาหารคาวหวานพร้อมทั้งเครื่องเสเดาะเคราะห์เดินทางไปยังวัดวาริป่าโมกข์อีกครั้ง พราหมณ์หนุ่มสาวห่มขาวประพรหมน้ำมนต์ที่แพและนั่งให้พรผู้ทำพิธีเสเดาะเคราะห์ เวลาประมาณ 10.00 น.มีการเริ่มทำพิธีกรรมทางศาสนา ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมสวดนะโมสามจบ และสวดบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์สวดเจริญ พระพุทธรูปมนต์ ัมมจักกัปปวัตตนสูตร สวดมงคลสูตร ผู้เข้าร่วมพิธีสวดขอมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระสงฆ์สวดอวยพรและฉันทเพลเป็นเสร็จพิธีกรรมในช่วงเช้า ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมรับประทานอาหารร่วมกัน

เมื่อเวลา 15.00 น. พิธีสมโภชแพโดยประธานในพิธีจุดเทียนธูปหน้าพระประธาน ผู้เข้าร่วมกล่าวนะโมสามจบ สวดบทบูชาพระรัตนตรัย บทสวดกัมจักกรกัปปะวัตตนสูตร บทแผ่เมตตา กราบลาพระรัตนตรัย สำหรับขั้นตอนต่อไปคือ การทำพิธีเสเดาะเคราะห์ ผู้เข้ารับการเสเดาะเคราะห์นำดอกไม้ ธูปเทียน และเครื่องสักการบูชากล่าวคำอธิษฐาน และการกล่าวคำขอมาต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วนำดอกไม้ ธูปเทียน เศษผ้า เศษเล็บ เศษผม สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ตามความเชื่อของตนและการมีจุดมุ่งหมายที่จะอุทิศผลบุญนั้นให้แก่ใครบ้าง เช่น การบูชาพระแม่คงคา พระแม่ธรณี ฝัองติบรรพบุรุษ เป็นต้น ไปวางที่แพเสเดาะเคราะห์ พระสงฆ์ หรือ พราหมณ์ หรือ ครูหมอ จะกล่าวอวยพร พร้อมกับประพรหมน้ำมนต์ สวดมนต์บทการสวดสรรเสริญพระพุทเจ้า บทชัยมงคลคาถา นำผู้เข้าร่วมพิธีกรรมแห่แพรอบโบสถ์ จำนวน 3 รอบ เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ประกอบด้วยพระพุท พระธรรม และพระสงฆ์ โดยมีด้ายสายสิญจน์ผูกติดกับแพและให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมถือขณะเดินขบวน เพื่อเป็นการทำสมาธิและการอธิษฐานจิตแผ่เมตตาถึงบรรพบุรุษ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การอ้อนวอนกล่าวขอโชคลาภ และการละทิ้งสิ่งที่มีความเป็นอับมงคลออกจากชีวิต โดยที่ชาวบ้านนั้นจะให้แพเป็นตัวแทนนำพาสิ่งอับมงคลออกไปทิ้งยังท้องทะเลลึกและสร้างความหวังใหม่ให้เกิดขึ้นกับชีวิตผ่านพิธีกรรมนี้ เพราะเชื่อว่าภายหลังจากการเสร็จสิ้นพิธีดังกล่าวแล้วชีวิตของชาวตะเคียนจะมีความอยู่ดีกินดี มีความเจริญรุ่งเรือง พิธีกรรมดังกล่าวสามารถสร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชนนั้นได้มีพลังสำหรับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพนั้นต่อไป (ประเสริฐ แก้วทองค์, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2558) ขบวนนำหน้ามีนางรำตามกลองยาว มีการขานขับ ลำร้องบทเพลงโห่โชนด้วยความสนุกสนานครื้นเครง โยกย้ายลีลาท่าทาง แบบนุ่งเท่ง เก้งกวาง ตามด้วยพระสงฆ์ พราหมณ์ และครูหมอนำหน้าแพ และขบวนชาวตะเคียนเดินตามมา เมื่อถึงท่าน้ำมีตัวแทนนำแพลงสู่ท่าเทียบเรือขอบฝั่งทะเล ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของวัดวาริป่าโมก โดยนำเชือกที่ผูกกับแพไปมัดไว้กับเรือประมงของชาวบ้านที่ใช้น้ำแพออกสู่กลางทะเล ระหว่างนี้จะมีการอธิษฐานจิตอีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นการปลดปล่อยความทุกข์โศกอันทำให้จิตใจเกิด

ความหม่นหมองนั้นได้ออกไปกับแพ เช่น “...ไปไป ไปให้พ้นไม่ต้องกลับมาแล้ว ให้หมดทุกข์หมดโศกกันสักที ขอให้ได้พบสิ่งดีๆบ้าง” (พันธ์ คงจันทร์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2558)

หลังจากเสร็จสิ้นพิธีกรรมการลอยแพสะเดาะเคราะห์ แพที่ใช้ประกอบพิธีกรรมถูกลากจูงออกไปยังทะเลกว้างของทะเลสาบสงขลา มีทีมงานชุดปล้นแพเพื่อนำข้าวสารอาหารแห้งและสิ่งของเครื่องใช้จากการสักการบูชา มาแจกจ่ายแก่เพื่อนบ้านภายในชุมชนและวัด โดยการนำเรือประมงไปคอยดักเรือที่ลากจูงแพอยู่กลางทะเล และใช้ปืนหรือจุดปะทัดให้มีเสียงดัง เพื่อให้ผู้คนได้ยินแล้วทำการปล้นแพซึ่งเป็นการสมมุติ ตามความเชื่อชาวตะเครียะต้องมีการพูดว่า “ปล้นแพ” มิฉะนั้นจะไม่สามารถเอาข้าวของต่างๆที่อยู่ในแพออกมาไม่ได้เพราะเชื่อกันว่าเราจะไปรับเคราะห์กรรม เรื่องราวที่ไม่ดีมาจากคนอื่นๆซึ่งเขาได้ปลดปล่อยลอยลงมากับแพลำนี้ มีทั้งเงิน ขนม ข้าวสาร สิ่งของเครื่องใช้ในครัวส่วนหนึ่งนำกลับมาถวายวัด อีกส่วนหนึ่งแจกจ่ายกับเพื่อนที่ไปร่วมปล้นแพด้วยกัน กิจกรรมการลอยแพสะเดาะเคราะห์ก็เสร็จสิ้นลงอย่างสมบูรณ์ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2558) ภายหลังจากจัดงานเสร็จแกนนำชุมชนร่วมกับเจ้าอาวาสวัดประเมินผลการจัดงานอย่างไม่เป็นทางการ ช่วยกันตรวจดูสิ่งของความเรียบร้อย เก็บกวาดสถานที่ และพูดคุยสอบถามข้อมูลจากผู้เข้าร่วมพิธีกรรมถึงความพึงพอใจในการจัดงานมีความบกพร่องอย่างไร และสรุปค่าใช้จ่ายของนักแสดงและการดำเนินงาน รวมทั้งรายได้จากผู้ร่วมทำบุญ นอกจากนี้เจ้าอาวาสและพระสงฆ์ลู่วัดปฏิบัติศาสนกิจเดินรับบิณฑบาตในตอนเช้าจะมีการซักถามพูดคุยถึงการจัดงานลอยแพสะเดาะเคราะห์ มีจุดบกพร่องที่ควรพัฒนาปรับปรุงแก้ไขอย่างไร (อำนาจ หวังสวัสดิ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2558)

2.1 การทำพิธีกรรมในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ภายหลังจากจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลตะเครียะ

เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลตะเครียะเข้ามาทำหน้าที่หลักในการจัดงานประเพณีนี้ทำให้การทำพิธีกรรมมีรูปแบบที่เป็นทางการตามแบบราชการ กล่าวคือในคืนวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม บ้างก็ใส่ชุดขาว บ้างก็ใส่ชุดลายตามความสะดวก หากเป็นวัยรุ่นจะแต่งตัวแบบแฟชั่นสมัยใหม่ ผู้สูงอายุนิยมใส่ผ้าถุงลายดอก ผู้ชายนุ่งกางเกงสามส่วน และกางเกงขายาว ภายใงานมีการแสดงมหรสพ หนังตะลุง มโนราห์ วงดนตรี ขึ้นอยู่กับการรับเชิญและความเหมาะสมของสถานการณ์ในแต่ละปี ผู้เฒ่าผู้แก่เตรียมพร้อมที่จะไปร่วมทำบุญสวดมนต์ปฏิบัติธรรมภายในวัดในขณะเดียวกัน ผู้ซึ่งมีหน้าที่ในงานเริ่มเตรียมความพร้อม พ่อค้าแม่ขายตระเตรียมสินค้า ผู้คนเริ่มทยอยเดินทางมายังวัดเรื่อยๆทั้งภายนอกและภายในชุมชน กิจกรรมในคืนแรกคือการสวดมนต์ ทำพิธีการสวดยันแพ หรือการสมโภชแพ ซึ่งมีผู้คนเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรมกันอย่างเนืองแน่น แสดงออกถึงความเคารพและความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และความเชื่อในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ (วาสนา มะโนเสา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2558)

หลังจากเสร็จสิ้นพิธีการสมโภชแพคณะนักดนตรีเริ่มสร้างสีสนและบรรยากาศในงานด้วยการแสดงชุดต่างๆ ก่อนเวลา 24.00 น. จะเริ่มการประกอบพิธีกรรมการสวดมนต์สร้างความเป็นมงคลแก่ชีวิตเป็นการสวดมนต์ข้ามปีส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ เมื่อพิธีสวดมนต์เสร็จเรียบร้อยการแสดงบนเวทีเริ่มขึ้นอีกครั้งเพื่ออำลาแฟนเพลงทั้งท้าย พร้อมทั้งผู้คนเริ่มทยอยเดินทางกลับบ้าน

เช้าวันใหม่คือ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2559 ชาวตะเคียนเริ่มตื่นขึ้นมาจัดเตรียมอาหารเพื่อไปทำบุญที่วัดวาริป่าโมก ผู้คนในหมู่บ้านต่างพากันเดินทางเข้าไปยังบริเวณพื้นที่วัด บ้างก็เดินบ้างก็นั่งรถจักรยานยนต์ชักชวนกันไปร่วมกิจกรรมทำบุญตักบาตรต้อนรับปีใหม่ ทีมงานเจ้าหน้าที่จากสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนกำลังจัดเตรียมตรวจตราดูความเรียบร้อยของสถานที่ พ่อค้าแม่ขายกำลังจัดวางสิ่งของรอรับสาธุชนผู้มาร่วมทำบุญ คณะสงฆ์จากวัดอื่นๆ กำลังเดินทางเพื่อมาร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ชาวตะเคียนเตรียมอาหารหวานคาวเพื่อใช้ในการทำบุญตักบาตรถวายพระสงฆ์ บางคนนำชุดสังฆทานมานั่งรอร่วมพิธีกรรม เหล่าคณะสงฆ์ทยอยเข้ามานั่งเตรียมความพร้อมก่อนการทำพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรมทางศาสนาในช่วงเช้า ชาวตะเคียนต่างแยกย้ายกัน บางส่วนเดินเที่ยวชมงาน จับจ่ายใช้สอยสินค้า บางส่วนทยอยกันกลับบ้าน หรือแวะชมการแสดงมหรสพบนเวที

นอกจากนี้ในงานจะมีเวทีการแสดงดนตรี ชุมนำเสนอผลผลิตสินค้าชุมชนจากศูนย์การเรียนรู้ชุมชนการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ตามแนวทางพระราชดำริ และการร่วมทำบุญสะเดาะเคราะห์ที่แพบริเวณหน้าพระอุโบสถ ผู้หญิงช่วยกันจัดทำช่อดอกไม้สำหรับใช้ในพิธีกรรม ผู้ชายช่วยกันเตรียมสถานที่ และอีกบางส่วนทั้งหญิงและชายช่วยกันหุงหาอาหารในโรงครัว นอกจากนี้ยังมีญาติพี่น้องที่อยู่นอกชุมชนทั้งต่างจังหวัดและภายในจังหวัด บุคคลทั่วไปเดินทางมาร่วมงานนี้ ได้เข้าไปสวดมนต์ขอพรที่แพสะเดาะเคราะห์โดยมีพระสงฆ์ประพรหมน้ำมนต์ (ดูภาพที่ 1)

ภาพที่ 1: พระสงฆ์สวดมนต์ให้พรและประพรหมน้ำมนต์แก่ผู้มาทำพิธีสะเดาะเคราะห์
เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2559

เมื่อเวลา 13.00 น. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน และแกนนำชุมชนทำการต้อนรับประธานในพิธีคือ นายนิพนธ์ บุญญามณี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา พร้อมด้วยการแสดงจากคณะกลองยาว อีกทั้งพระสงฆ์นั่งประจำที่แพสะเดาะเคราะห์ทำการสวดมนต์ หลังจากพิธีการบนเวทีเสร็จสิ้น ชาวตะเคียนะจัดเตรียมขบวนแพสำหรับแห่เวียนรอบโบสถ์หนึ่งครั้งก่อนจะส่งแพออกสู่ทะเล พร้อมทั้งความสนุกสนานครื้นเครงที่เกิดขึ้นจากการบรรเลงของดนตรีกลองยาว การโห่ร้องรำรำ เปิดโอกาสให้ชาวตะเคียนะได้ปลดปล่อยความทุกข์ที่สะสม ผสมผสานกับเสียงหัวเราะที่ได้แสดงออกมาในขณะที่มีการแห่ขบวนแพ (ดูภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 : ขบวนแห่แพสะเดาะเคราะห์ของชาวตะเคียนะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2559

ขบวนแพถึงท่าน้ำริมทะเลสาบสงขลาซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของวัด จะมีการตัดสายสิญจน์ออกจากแพเพื่อแจกจ่ายเป็นเครื่องรางของขลังและเพื่อเป็นที่ระลึกแก่ผู้เข้าร่วมงาน ผู้ชนยืนรอการส่งแพออกสู่ทะเล พร้อมกับการส่งเสียงตะโกนที่เปล่งออกมาเพื่อขจัดความทุกข์ที่มีอยู่ในใจให้ทุกข์โศกออกไปจากชีวิต สังเกตได้ว่าผู้เข้าร่วมส่งแพที่แสดงพฤติกรรมดังกล่าวมีสีหน้าแววตาที่อึมเศร้า มีรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ เมื่อได้เวลาการส่งแพมาถึงมีเรือเร็วของชาวบ้านมารอรับลากแพสะเดาะเคราะห์ออกไปปล่อยทิ้งที่กลางทะเลห่างออกจากริมตลิ่งหลายกิโลเมตร เสียงตะโกนสุดท้ายได้สิ้นสุดลงด้วยคำว่า “ออกไป ออกไป ออกไปให้พ้น” หลังจากนั้นชาวตะเคียนะและเหล่าพ่อค้าแม่ค้าต่างพากันจัดเก็บสิ่งของสัมภาระทยอยกันเดินทางกลับบ้าน (ดูภาพที่3)

ภาพที่ 3 : ชาวตะเคียนะส่งแพสะเดาะเคราะห์ออกสู่ทะเลอ่าวไทย เพื่อปล่อยความทุกข์และโรคร้าย
ไข้เจ็บออกไปจากชีวิต เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2559

3. การปรับเปลี่ยนในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของตำบลตะเคียนะ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ได้มีการปรับเปลี่ยนไป
ตามสภาพการณ์ของสังคมในประเด็นดังนี้

3.1 ผู้มีส่วนร่วมในการจัดงานลอยแพสะเดาะเคราะห์

ในอดีตการจัดงานมีเจ้าอาวาสวัดวาริปาโมกษ์ อุบาสกวัดกับแกนนำชุมชนเป็นหลัก ก่อนถึง
วันงานประมาณ 3 ถึง 4 เดือนนับตั้งแต่ช่วงเข้าพรรษา เพราะเป็นเวลาที่ชาวบ้านมารวมตัวเพื่อประกอบ
พิธีกรรมทางศาสนา จึงทำให้มีโอกาสพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการระหว่างเจ้าอาวาสกับชาวบ้าน รับ
ฟังความคิดเห็นจากชาวบ้าน เพื่อสอบถามถึงความชื่นชอบในชุดการแสดงของปีที่ผ่านมา แล้วจึง
ตัดสินใจติดต่อเชิญนักแสดงชุดที่ต้องการ นอกจากนี้เจ้าอาวาสยังออกปากชาวตะเคียนะให้ช่วยกันจัด
งาน โดยเริ่มจากการเตรียมงานตัดไม้ ขนถังน้ำมันมาจัดเวทีการแสดง เตรียมจัดหาวัสดุทำแพสะเดาะ
เคราะห์ แต่ในสมัยปัจจุบันผู้มีหน้าที่หลักในการจัดงานนี้คือองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนะ โดยทำ
โครงการเสนองบประมาณผ่านสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา เพื่อ
ขอรับงบประมาณสนับสนุนการจัดงานอนุรักษ์ประเพณีการลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชุมชน
ตะเคียนะ (อัจฉราภรณ์ จันทร์ปาน, 29 กรกฎาคม 2558)

ก่อนการจัดงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล
ตะเคียนะได้จัดประชุมร่วมกันระหว่าง วัดวาริปาโมกษ์ ตัวแทนจากชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบล
เป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีการลอยแพสะเดาะเคราะห์ เปิดโอกาสให้
สถาบันทางสังคมต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจัดงาน ซึ่งแรงรายละเอียดของโครงการ
ชี้แจงการออกแบบกิจกรรมในวันประกอบพิธีกรรม โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาสนับสนุน

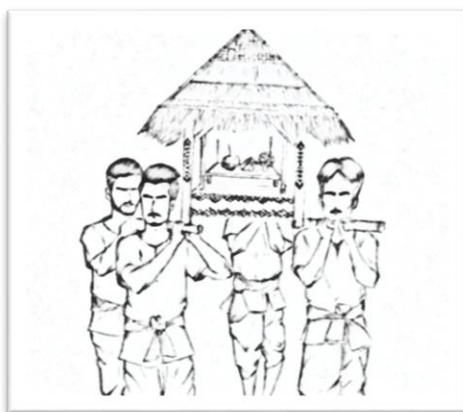
งบประมาณ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนเป็นผู้นำดำเนินงานหลักเจ้าอาวาสวัดวาริป่าโมกข์เป็นผู้อำนวยความสะดวกในเรื่องของสถานที่และการประกอบพิธีกรรม ทางศาสนา ส่วนตัวแทนจากชุมชนร่วมเชิญชวนเครือญาติพี่น้องและคนในชุมชนเข้ามาร่วมงาน (ประเสริฐ จันทร์ปาน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2558) นอกจากนี้ผู้ทำพิธีกรรมจะเป็นพระสงฆ์ฝ่ายเดียวไม่มีครูหมอละพร้าวมาร่วมทำหน้าที่สะเดาะเคราะห์ให้ผู้เข้าร่วมการประกอบพิธีกรรม

3.2 การประชาสัมพันธ์ข่าวสารงานลอยแพสะเดาะเคราะห์

การจัดงานในอดีตใช้การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร 3 รูปแบบ คือแบบแรกใช้การบอกปากต่อปาก โดยเจ้าอาวาสเดินบอกชาวบ้านในขณะที่บิณฑบาตช่วงเช้า และผ่านการประกอบกิจกรรมทั้งหมดทั้งในและนอกชุมชน ซึ่งอาศัยช่วงเวลาที่มีการประกอบศาสนกิจจะมีคนจำนวนมากเข้าร่วมพิธีทางศาสนา แบบที่สองก่อนวันงานมีผู้อาวุโสในหมู่บ้านขับเรือประกาศตามคลอง เพราะบ้านคนอยู่ริมคลองและแบบที่สามมีแกนนำชุมชนอีกกลุ่มหนึ่งใช้วิธีการเดินตีเกราะและเป่าปุด ซึ่งทำจากเขาวัวและเขาควย ไปตามบ้านต่างๆ (ยงยุทธ อุตบุตร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2558) แต่ในปัจจุบันมีช่องทางการประชาสัมพันธ์กิจกรรมวันงานประเพณีการลอยแพสะเดาะเคราะห์ หลายรูปแบบ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ขององค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอระโนด สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา การเขียนข้อความต่างๆผ่านเฟสบุ๊กหรือสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากจากกลุ่มคนหลากหลายเพศและวัย รวมถึงการส่งข่าวสารผ่านทางโทรศัพท์ และการบอกเล่าแบบปากต่อปากของชาวตะเคียนในชุมชน ที่มีความรู้สึกร่วมและช่วยกันประชาสัมพันธ์เชิญชวนเครือญาติพี่น้องเพื่อนฝูงหรือคนรู้จักมาร่วมกิจกรรม (ทวิทย์ จิตรานนท์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2558)

3.3 การประกอบแพสะเดาะเคราะห์

แพสะเดาะเคราะห์ในอดีตจัดทำแบบง่าย ๆ ใช้วัสดุที่หาได้ในชุมชน ได้แก่ ไม้ไผ่ ต้นกล้วย ใบจาก และเชือก ใช้แรงงานจากคนในชุมชน ใครมีฝีมือก็มาช่วยกันจัดทำ ตัดต้นกล้วยให้มีขนาดเท่าๆกัน ขนาดกว้างคูณยาวประมาณ 1 เมตรหรือ 1.5 เมตร ผูกเชือกเป็นรูปสี่เหลี่ยมเพื่อทำเป็นฐานของแพ แล้วใช้ไม้ไผ่เสียบเป็นเสาทั้งสี่ด้าน นำหยวกมาแกะสลักลายไทยขนาดเล็กๆใช้ตกแต่งบริเวณเสาทั้งสี่ด้าน หลังคามุงด้วยใบจากคล้ายศาลาหลังเล็กๆ ภายในแพบรรจุด้วยสิ่งของซึ่งเป็นเครื่องเซ่นไหว้ที่นำมาสะเดาะเคราะห์ เช่น ข้าวสาร กะปิ หัวหอม กระเทียม พริกแห้ง (มิตร สุนแสง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2558) (ดูภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 : ภาพจำลองแพสะเดาะเคราะห์ในอดีตของชาวตะเควรียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

องค์การบริหารส่วนตำบลตะเควรียะจัดงบประมาณสนับสนุนการประกอบแพ ซึ่งในปี พ.ศ.2558 ได้ให้นายสิริพรหม พุดมาก ช่างศิลป์พื้นบ้านด้านการแทงหยวก เป็นผู้ประกอบแพ แกะสลักหยวก ต่อแพเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดประมาณ 1 เมตร หรือ 1.5 เมตร ชั้นในทำเป็นเสา 4 เสา มีหลังคา คล้ายมณฑป ส่วนเสาและขอบแพแต่ละชั้นประดับตกแต่งด้วยหยวกแกะสลัก และผ้าสีสันสวยงาม มีลำไม้ไผ่เป็นฐานรองรับแพด้านล่างเพื่อใช้ในการยกแพลงแม่น้ำ การทำแพจะทำก่อนวันงาน ประมาณ 2-3 วัน มีการปรับปรุงรูปแบบตามสถานการณ์ และความต้องการขององค์การบริหารส่วนตำบลตะเควรียะ จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามพบว่า การทำแพในแต่ละปีอาจมีการดัดแปลงแพให้มีความสวยงาม เช่น ทำแพในรูปเรือหงส์ ไขใส่เครื่องสักการบูชาที่แสดงถึงการสื่อสารระหว่างผู้เข้าพิธีกรรมและอำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภายในแพใส่ ดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องเซ่นไหว้ เป็นสิ่งของตอบแทนที่แสดงออกถึงความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทร ความรัก ความกตัญญูของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่มีต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประกอบด้วย ข้าวสาร ข้าวตอก เกลือ กะปิ ขมิ้น กระเทียม พริก น้ำตาล น้ำหอม เงินเหรียญ ธนบัตร เป็นต้น อีกทั้งยังมีเครื่องสะเดาะเคราะห์ เป็นสิ่งของที่มีความสัมพันธ์กับตัวบุคคลที่จะสะเดาะเคราะห์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของความหมายคำว่า “เคราะห์” หรือ “อัปมงคล” ประกอบด้วย เศษเล็บมือ เล็บเท้า เศษผม เศษเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม (สิริพรหม พุดมาก, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2558) อย่างไรก็ตามวัสดุอุปกรณ์เน้นการจัดซื้อเช่น จัดซื้อดอกไม้จากตลาดมาประดับแพ รวมถึงมีการนำขนมและสินค้าสมัยใหม่ มาเป็นเครื่องสักการบูชา ซึ่งมีความสะดวกเพราะมีงบประมาณของรัฐสนับสนุน ไม่ได้ให้ความสำคัญกับคุณค่าของจิตอาสา และการร่วมแรงใจในการจัดหาวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นตลอดจน การจัดทำแพที่เกิดจากความถนัดของคนในชุมชน อีกทั้งคนรุ่นใหม่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเครื่องเซ่นไหว้ แต่ใช้ความสะดวกในการจัดซื้อสิ่งของที่มีอยู่ในท้องตลาดโดยไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งของแบบดั้งเดิม (ดูภาพที่ 2)

ภาพที่ 5 : แพนสะเดาะเคราะห์ของชาวตะเคียนชะเมา ตำบลตะเคียนชะเมา อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา
ในงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2559

3.4 การประกอบพิธีพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์

ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชุมชนตะเคียนชะเมา มี 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย การสมโภชแพ การสะเดาะเคราะห์ และการลอยแพ ซึ่งพบว่ามี การปรับเปลี่ยนบุคคลในการประกอบพิธีจากเดิมประกอบด้วย พระสงฆ์ พราหมณ์ ครูหมอ ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ และผู้เข้าร่วมการประกอบพิธี แต่ปัจจุบันมีเพียงพระสงฆ์ ผู้เข้ารับการสะเดาะเคราะห์ และผู้เข้าร่วมการประกอบพิธี ในส่วนของบทสวดจากเดิมที่มีการผสมผสานระหว่างภาษาบาลีและการสรรคสร้างบทสวดของชาวบ้าน ตามภูมิปัญญาสำหรับใช้ประกอบพิธีกรรม แต่ปัจจุบันพบว่าไม่มีพราหมณ์ และครูหมอในการประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ บทสวดถูกปรับเปลี่ยนเป็นภาษาบาลีตามหลักของพระพุทธศาสนาทั้งหมด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบทสวดมนต์มิใช่เป็นแกนหลักของการทำพิธีกรรม อีกทั้งศาสนาพราหมณ์ได้เสื่อมหายไปจากชุมชนนานแล้ว จึงมิได้ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมแบบพราหมณ์ ดังนั้นองค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์จึงถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับสังคมสมัยใหม่มากกว่า การปลอบประโลมจิตวิญญาณ

นอกจากนี้ทุกขั้นตอนของกระบวนการดูเหมือนจะคำนึงถึงผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นมากกว่า การดำเนินงานทางพิธีกรรม สังเกตได้จากการเรียนเชิญเป็นประธานเปิดพิธี ปิดพิธี ทั้งนี้กล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลไกภาครัฐที่แทรกซึมอยู่ในความคิดและวิถีชีวิตของชาวบ้าน กระบวนการดังกล่าวมีความแตกต่างจากอดีตที่ชาวตะเคียนชะเมาจะเป็นผู้คิดและตัดสินใจรวมถึงออกแบบการดำเนินประเพณีด้วยตนเอง มีการแบ่งหน้าที่การทำงานตามความสมัครใจ และคำนึงถึงความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล โดยรัฐแทบจะไม่ก้าวเข้าประเพณีและพิธีกรรมของชาวบ้านข้างต้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ การประกอบพิธีกรรมยังคงขั้นตอนในรูปแบบเดิม เพียงแต่มีการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยและเป็นไป

ข้อชี้แนะภายใต้การสนับสนุนของภาครัฐ ส่วนชาวตะเควและวัดนั้นได้ถูกปรับเปลี่ยนบทบาทให้เป็นผู้เข้าร่วมงานมากกว่าเป็นผู้ออกแบบการจัดงานประเพณีนี้ดังเช่นในอดีต ถึงกระนั้นก็กล่าวได้ว่าหน่วยงานท้องถิ่นได้มีบทบาทส่งเสริมในการจัดประเพณีและพิธีกรรมข้างต้นนี้ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายจนสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างถิ่นให้เข้ามาชื่นชมงานบุญดังกล่าว และสร้างรายได้ให้ชาวบ้านกับท้องถิ่นได้พัฒนายิ่งขึ้น

4. อภิปรายผล

สภาพการณ์ทางด้านเศรษฐกิจของชาวตะเควในอดีตเป็นชุมชนเกษตรกรรมมีการทำนาปลูกข้าวและทำประมงพื้นบ้านในลำคลองและลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่ชาวตะเควต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ ได้ผลผลิตไม่เต็มทีเพราะไม่มีระบบการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะสามารถบังคับน้ำให้ครัวเรือนเกษตรกรรมน้ำใช้ตลอดทั้งปี ครั้นฤดูฝนผู้คนประสบกับปัญหาเรื่องน้ำท่วม ฤดูแล้งไม่มีน้ำใช้ในเกษตรกรรมอย่างเพียงพอ หากฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาลจะไม่สามารถปลูกพืชได้ จึงต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ซึ่งนำไปสู่การผูกโยงไปถึงเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องของพระแม่คงคา ผู้สร้างความสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นแก่ทรัพยากรในแหล่งน้ำ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์โยงใยระหว่างคนกับธรรมชาติ ซึ่งมีรากฐานมาจากศาสนาพุทธ พราหมณ์ และภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนสมัยก่อน ที่ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้และความตระหนักในคุณค่าของผืนแผ่นดิน แม่น้ำลำคลอง สอดคล้องกับความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์ : กรณีศึกษาบ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ของพระครูโพธิ์รัตนคุณ (2551) ว่าการสะเดาะเคราะห์มีความผูกพัน และสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมิให้อยู่ในความประมาท ตลอดจนแก้ไขความเดือดร้อนให้หายไปได้ และป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับตนและคนในครอบครัวในภายหน้า เช่นเดียวกับการประกอบพิธีกรรมการลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชาวตะเควที่มีความเชื่อกันว่า ในหนึ่งปีจะต้องมีการลอยแพสะเดาะเคราะห์เพื่อการเสริมสร้างกำลังใจและความหวังในการทำการเกษตร หากปีไหนไม่มีการจัดทำพิธีกรรมก็จะเชื่อกันว่าการประกอบอาชีพทั้งการทำประมง และผลผลิตทางการเกษตรจะไม่ดี ฝนไม่ตกตามฤดูกาล เป็นการต่อสู้ต่อรองกับธรรมชาติเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว พิธีกรรมดังกล่าวจึงช่วยสร้างขวัญและกำลังใจ ให้กล้าเผชิญกับอุปสรรค

เมื่อไม่อาจเอาชนะธรรมชาติได้ ชาวตะเควต้องหาวิธีสร้างขวัญและกำลังใจให้สามารถยืนหยัดเพื่อต่อสู้กับธรรมชาติให้ได้ ด้วยการจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในพระแม่คงคาที่สามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ผลผลิตได้ สอดคล้องกับสอดคล้องกับ Functionalism Theory ของ Malinowski (1945) กล่าวว่า มนุษย์ต้องการที่พึ่งทางใจ มนุษย์คิดค้นระบบความเชื่อและพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและอธิบายต่อธรรมชาติรอบตัว พิธีกรรม

ต่างๆช่วยให้มนุษย์เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ลดความขัดแย้งและความวิตกกังวล ดังจะเห็นได้จากชาวตะเครียะที่มีความเชื่อในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ซึ่งต้องจัดประเพณีนี้เพื่อให้คุ้มครองความปลอดภัยให้กับคนในชุมชนตะเครียะต่อไปเช่นเดียวกับประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ของชาวเลสตูล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการทำพิธีลอยเรือ คือการลอยบาปเป็นการเสี่ยงทายในการทำบุญ เป็นการกำหนดอาชีวะจะเจริญก้าวหน้าหรือขาดแคลนดูได้จากเรือที่ลอยไปแล้ว ไม่ถูกคลื่นซัดเข้าฝั่งอย่างเดิม แสดงว่าชาวเลทั้งเกาะเป็นผู้โชคดีจับปลาได้ ทำมาหากินคล่อง ถ้าหากเรือที่ลอยไปถูกซัดเข้าหาฝั่งเหมือนเดิม แสดงว่าการทำมาหากินฝืดเคือง ประสบอุบัติเหตุถึงชีวิต (ประเพณีลอยเรือสะเดาะเคราะห์ของชาวเล, 2557) เช่นเดียวกับการจัดประเพณีสะเดาะเคราะห์ของชาวตะเครียะที่มีอิทธิพลต่อจิตใจสามารถสร้างวิถีพลังให้เกิดขึ้นในชุมชนในการประกอบอาชีพ อีกทั้งยังเป็นการปิด รั้งความส่วนที่เป็นเคราะห์กรรมให้หายไปจากชีวิตได้

อาจกล่าวได้ว่า วิถีชีวิตของชาวตะเครียะผูกพันกับสายน้ำ เพราะวิถีเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาน้ำจากธรรมชาติมาโดยตลอด ประสบการณ์จากการประกอบอาชีพที่ต้องประสบกับอุปสรรคจากภัยธรรมชาติทำให้ชาวตะเครียะต้องการผู้ปกป้อง คุ้มครองให้การประกอบอาชีพประสบความสำเร็จ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าโลกทัศน์ของชาวตะเครียะที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคา พระแม่ธรณี เจ้าที่ เจ้าทาง ผีบรรพบุรุษถูกผูกโยงเข้ากับวิถีเศรษฐกิจว่า อำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้สามารถดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของพืชผลและความสำเร็จในการประกอบกิจกรรมต่างๆได้ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดมีการจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของจิราภรณ์ ภักฐานุภัก (2528) อ้างถึงใน พรศักดิ์ พรหมแก้ว (2544) ว่า เมื่อคนเรามีความเชื่ออย่างหนึ่ง ย่อมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำที่ตอบสนองความเชื่อนั้น ถ้าเปลี่ยนความเชื่อพฤติกรรมก็จะเปลี่ยนไปด้วย คติความเชื่อของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น เช่นเดียวกับชาวตะเครียะที่จัดพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์เพื่อตอบสนองบุญคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ ที่ชาวตะเครียะใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวใจ สามารถสร้างเสริมกำลังใจให้มามานะในการฟันฝ่าอุปสรรคต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของพรศักดิ์ พรหมแก้ว (2544) กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องผีมีบทบาทในด้านการสร้างขวัญและกำลังใจให้เห็นในทุกช่วงชีวิต ชาวไทยพุทธในภาคใต้ยังอาศัยอำนาจผีเข้ามาช่วยสร้างขวัญและกำลังใจอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในภาวะที่ชีวิตตกกระทาลำบากหรือต้องการทำกิจกรรมใดๆที่เป็นการแข่งขันหรือเสี่ยงภัย เช่น การสอบแข่งขัน การต่อสู้กับศัตรู การที่ทหารต้องออกไปรบ เป็นต้น ซึ่งบทบาทของผีในด้านการสร้างขวัญและกำลังใจนี้ ผู้เชื่อถือนี้อาจจะปฏิบัติเพียงการระลึกถึงผีที่ตนเชื่อถือพร้อมกับการขออ้อนวอนในใจหรือประกอบพิธีกรรม

สำหรับแนวคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม (2537) ซึ่งกล่าวว่า ความเชื่อในเรื่องสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่ในชีวิตและวัฒนธรรมของคนในสังคมไทย เน้นการแสดงออกในประเพณี พิธีกรรม ตามแนวคิดของแม็กซ์ เวบเบอร์ ให้ความเห็นว่า สิ่งที่ทำให้สังคมพัฒนาเป็นสังคมสมัยใหม่นั้น

คนในสังคมจะต้องมีความคิดในเรื่องการมีเหตุผล (rationality) และเกิดกระบวนการแยกสิ่งที่เป็นความเชื่อทางศาสนาออกจากทางโลก (secularization) แม้ว่าสังคมไทยจะมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมก้าวหน้าตามแนวคิดตะวันตก แต่แทบทุกแห่งในสังคมไทย ยังคงเห็นศาลเจ้า ศาลพระภูมิ การกราบไหว้ต้นไม้ใหญ่ จะเห็นได้ว่าความเชื่อในเรื่องสิ่งนอกเหนือธรรมชาติยังคงอยู่ในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องและไม่มีแนวโน้มจะลดลง เช่นเดียวกับสังคมตะวันตกในปัจุบันยังคงให้คุณค่ากับความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติซึ่งสะท้อนออกมาในลักษณะที่ชาวตะวันตกเฝ้ามองใจกันจัดประเพณีส่งลอยแพสะเดาะเคราะห์

อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2555) กล่าวว่า ความหมายของความเชื่อและพิธีกรรมในทัศนะของผู้คนที่ใช้ความเชื่อและพิธีกรรมด้วยความศรัทธาแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรม โครงสร้างของระบบความเชื่อล้านนาเป็นเรื่องของบุญในพระพุทธศาสนา ความศักดิ์สิทธิ์ในการนับถือผี ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ชาวล้านนาจะเชื่อมโยงความเชื่อเข้ากับความเชื่อต่างๆ อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปแต่สามารถผสมผสานกับพุทธศาสนา อำนาจในการบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และความเจริญงอกงามแก่การเพาะปลูกให้แก่ครอบครัวและชุมชน ดังนั้น พิธีกรรมในการนับถือผีมักเป็นพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษและผีอารักษ์บ้านผีขุนน้ำเหมืองฝาย และผีอารักษ์เมืองจึงยังคงอยู่ต่อไป เฉากเช่นชาวตะเควียะได้จัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ขึ้นทุกปี โดยผสมผสานความเชื่อนี้เข้ากับพุทธศาสนาทำให้ประเพณีนี้สามารถดำรงอยู่ได้ตราบนานปัจจุบัน

นอกจากนี้ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์มีการปรับเปลี่ยนจากเดิม นับตั้งแต่ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ชาวตะเควียะไม่ได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติกร และร่วมรับผลประโยชน์จากความสำเร็จ เพราะการจัดงานส่วนใหญ่มีเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตะเควียะเป็นผู้ดำเนินการหลัก จึงไม่สอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Cohen & Uphoff (1981) อ้างถึงใน วชิรวิชร งามละม่อม (2558) ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ ชาวตะเควียะได้เข้าไปมีส่วนร่วมคิดแต่การตัดสินใจเป็นเรื่องขององค์การบริหารส่วนตำบลตะเควียะ และได้เข้าร่วมในวันงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ จึงทำให้รูปแบบการจัดงานเปลี่ยนไป ประกอบกับสภาวะความทันสมัยที่หลังไหลเข้ามาในสังคมตะเควียะ ส่งผลให้เกิดการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมจากดินแดนภายนอก เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมภายในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของรัชณี เศรษฐ์ (2532) ในเรื่องวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ หรือ ปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มเกิดขึ้นและอาจถูกกระตุ้นโดยรัฐหรือสถาบันอื่นๆ นอกจากนี้การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการ

ที่สืบเนื่องกันจากอาณาเขตหนึ่งไปยังอีกอาณาเขตหนึ่ง เช่น จากสังคมเมืองสู่สังคมชนบท เรื่อง การอุปโภค บริโภค ระบบคิดต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรมใหม่ๆ ที่หลั่งไหลเข้ามาเพื่อปรับเปลี่ยนสิ่งที่มี อยู่เดิม ซึ่งบางส่วนยังคงอยู่ สามารถต่อต้านได้ แต่บางส่วนล่มสลายไป สอดคล้องกับ Modernization theory ของ Eisenstadt (1966) ที่กล่าวว่า สังคมที่ด้อยพัฒนากำลังเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมที่มีความทันสมัยเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เพราะสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยีสมัยใหม่แบบไร้พรมแดนหลั่งไหลเข้ามามีอิทธิพลในสังคม ที่ตอบสนองต่อการรับวัฒนธรรมของต่างชาติ การใช้ชีวิตประจำวันที่ถูกพันกับวัตถุนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะบริบท ชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป แยกเช่นงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัด งานให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันเพื่อให้สามารถสืบทอดภูมิปัญญานี้ให้คงอยู่ต่อไป โดยมี องค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนเข้ามามีบทบาทในการนำทุนทางวัฒนธรรมนี้มาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับ กระแสสังคม ดังที่มองพินธุ์ มณีรัตน์ (2521) ได้ให้ทัศนะคิดว่า ความเชื่อ ระบบคิด ที่ฝังตัวอยู่ในมนุษย์มา นานจนกระทั่งส่งผลต่อวิถีชีวิต และได้ถ่ายทอดองค์ความรู้นี้สู่คนรุ่นลูกหลานต่อมา ทำให้เข้าใจระบบคิด ของคนในชุมชนตะเคียนที่นำความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติมาผูกโยงเข้ากับวิถีชีวิตจึงก่อเกิดประเพณี ลอยแพสะเดาะเคราะห์ในที่สุด

อาจกล่าวได้ว่าในอดีตชาวตะเคียนให้ความหมายของประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ว่า คือ การขอขมาลาโทษและต้องการตอบแทนบุญคุณพระแม่คงคา พระแม่ธรณีที่ได้ใช้น้ำ และดินในการ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมตลอดปีซึ่งทำให้น้ำและดินสกปรก นอกจากนี้ยังเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ให้กับเจ้าที่เจ้าทางและผีบรรพบุรุษ อีกทั้งยังเป็นการลอยทุกข์โศกโรคภัยไข้เจ็บออกไปจากชีวิต พิธีกรรม ลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชาวตะเคียน เกิดจากความเชื่อที่เกี่ยวกับอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทำบุญ การเสริมสร้างดวงชะตาชีวิต โชคลาภ และความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษที่ถูกถ่ายทอดต่อกันจาก บรรพบุรุษผ่านการเรียนรู้นอกกระบบ ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ได้ซึมซับประเพณีนี้เรื่อยมา ด้วยเหตุนี้การผลิต ข้ำในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์จึงสามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจของชาวตะเคียนได้

ในทัศนะของนักวิจัยคิดว่า กระบวนการทำพิธีลอยแพสะเดาะเคราะห์ที่มีมาแต่โบราณ เกิดจากความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่บรรพบุรุษของชาวตะเคียนได้มองเห็นความสำคัญของ ทรัพยากรธรรมชาติในฐานะอยู่ข้างน้ำที่ชาวตะเคียนได้อาศัยประกอบอาชีพเกษตรกรรมมานาน หากใช้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้อย่างไม่ระมัดระวัง อาจทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ซึ่งจะ สร้างปัญหาให้กับคนรุ่นลูกหลานในอนาคต ประกอบกับบรรพบุรุษได้ถ่ายทอดความศักดิ์สิทธิ์ในเรื่อง พระแม่คงคา พระแม่ธรณี ผีบรรพบุรุษและเจ้าที่เจ้าทางว่าสามารถปกป้องคุ้มครองอันตราย โรคภัยไข้ เจ็บ และบันดาลให้เกิดความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ระบบคิดนี้ได้ถูกถ่ายทอดผ่านการผลิตข้ำ หลายๆครั้งจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นประเพณีที่ฝังรากลึกในชุมชนตะเคียน นับเป็นกุศโลบายที่ช่วย

อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้เสื่อมโทรมไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ชาวตะเครียะมองเห็นคุณค่าของ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์แพร่กระจายเข้าสู่ชุมชนตะเครียะ คนรุ่นใหม่ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม และออกไปทำงานต่างจังหวัดมากขึ้น การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติจึงน้อยลง แต่การประกอบอาชีพใน ระบบทุนนิยมที่มีการแข่งขันสูงสร้างแรงกดดันและความเครียดให้กับคนรุ่นใหม่ ในขณะที่ผู้อาวุโสและ แก่นนำชุมชนยังมีความเชื่อและความศรัทธาไม่เสื่อมคลาย จึงคงทำหน้าที่ประดิษฐ์สร้างพิธีกรรมลอยแพ สะเดาะเคราะห์ต่อไปโดยปรับเปลี่ยนกระบวนการทำพิธีกรรมไปตามอำนาจรัฐที่เข้ามามีบทบาทในฐานะ เป็นหน่วยงานหลักในการจัดงานแห่นาคและแก่นนำชุมชน ประกอบกับประเพณีนี้ได้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 31 ธันวาคม-1 มกราคมของทุกปีซึ่งเป็นช่วงเทศกาลปีใหม่ที่มีวันหยุดยาว ลูกหลานที่ออกไปทำงาน ต่างจังหวัดได้เดินทางกลับมาเยี่ยมครอบครัว จึงเป็นโอกาสเหมาะสมที่คนในครอบครัวได้มาทำบุญ ร่วมกัน ประเพณีนี้จึงสามารถยืนหยัดท่ามกลางกระแสสังคมได้ อีกทั้งยังช่วยสร้างความรักและ ความสามัคคีระหว่างคนในครอบครัวและคนในชุมชนให้แน่นแฟ้นมากขึ้น

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

งานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาทั้งหมดจัดทำเป็นรูปเล่มแล้วจัดประชุม ชาวตะเครียะ เพื่อส่งมอบข้อมูลจากงานวิจัยโดยนำเสนอต่อชุมชน ซึ่งชาวตะเครียะพอใจเป็นอย่างยิ่งที่ งานวิจัยเรื่องนี้เป็นกรบอกเล่าเรื่องราวของชาวตะเครียะ สะท้อนตัวตนของชาวตะเครียะผ่านประเพณี ลอยแพสะเดาะเคราะห์ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลตะเครียะ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา สามารถนำงานวิจัยนี้ไปเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของ ชาวตะเครียะ ซึ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำและได้ผูกโยงความเชื่อเข้ามาไว้ในกรดำเนินชีวิต ทำให้ ชาวตะเครียะมีขวัญและกำลังใจในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อฝ่าฟันอุปสรรคร่วมกันในการประกอบอาชีพ ซึ่งถือเป็นจุดแข็งและเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการสร้าง ความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีดั้งเดิมนี้ให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งยัง นำไปใช้ในการวางแผนการจัดประเพณีนี้ให้เป็นจุดขายในด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อสร้าง รายได้ให้กับชุมชนต่อไป

5.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเรื่องวิถีชีวิตกับสายน้ำในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ได้นำเสนอ เฉพาะในประเด็นของชาวตะเครียะซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณหมู่ 1 และหมู่ 3 เท่านั้น จึงควรศึกษาเปรียบเทียบ ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของอำเภออื่นๆว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งความเชื่อนี้อาจมี

ความสัมพันธ์กับชุมชนในตำบลอื่นๆที่อยู่ใกล้เคียงจึงน่าจะมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้เหล่านี้มาพัฒนาชุมชนใกล้เคียงต่อไป สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินงานวิจัยเรื่องนี้ได้เสนอแนะว่าควรมีการทำวิจัยในภาพกว้างขึ้นโดยศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ภาคใต้ เพราะภาคใต้เป็นภาคเดียวที่ผู้คนมีความสัมพันธ์กับสายน้ำมากและหลากหลายรูปแบบ ไม่จำกัดอยู่เฉพาะท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งและเฉพาะประเพณีใดประเพณีหนึ่งเท่านั้น

6. ภาคผนวก

6.1 สำเนาบทความ

บทความเรื่องนี้นำมาจัดอยู่ระหว่างรอการตอบรับการตีพิมพ์ในวารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (Reprint)

ความเชื่อในประเพณีสงเภา ตำบลตะเคียน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา

จूरรัตน์ บัวแก้ว¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมสงเภาของ ตำบลตะเคียน อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้รู้ ผู้อาวุโสและคนวัยทำงานในตำบลตะเคียน ผลการวิจัยพบว่า ชาวตะเคียนเชื่อว่าการดำเนินชีวิตที่ราบรื่นได้เพราะมีอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ได้แก่ พระแม่คงคา พระแม่ธรณีที่สามารถดลบันดาลให้ผลผลิตเกิดความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากชาวตะเคียนประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม เช่น ทำนา และทำประมงพื้นบ้าน ซึ่งต้องอาศัยน้ำจากธรรมชาติ และดินในการเพาะปลูก เป็นหลัก ส่วนผีเจ้าที่ เจ้าทาง ผีบรรพบุรุษ จะคอยปกป้องคุ้มครองชาวตะเคียนให้มีความอยู่ดีกินดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและภัยอันตรายที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ชาวตะเคียน จึงจัดประเพณีสงเภาของทุกปีเพื่อตอบแทนบุญคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ อีกทั้งยังเป็นการลอยทุกข์โศกสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากชีวิต

คำสำคัญ: ความเชื่อ สงเภา ตะเคียน

¹ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Beliefs in the Tradition of “Song Phao” Takhria Sub-district, Ranot District, Songkhla Province

Jureerat Buakaew²

Abstract

The purpose of this study was to investigate beliefs in the tradition of “Song Phao” in Takhria Sub-district, Ranot District, Songkhla Province, Thailand. The data of this qualitative study were collected through in-depth interviews with knowledgeable persons, the elderly and working-age people in Takhria Sub-district. It was found that Takhria locals believe their life can go smoothly because sacred and supernatural beings, particularly, the Goddess of Water and the Goddess of Earth make their crops fertile. This belief is due to the fact that most Takhria locals are agriculturists who do rice farming and native fishing which naturally have to depend on water and soil. Likewise, guardian spirits and ancestral spirits are believed to protect Takhria locals and provide them with well-being without illnesses and harmful happenings. Therefore, Takhria locals hold the tradition of “Song Phao” every year to thank these sacred goddesses and spirits and to float away sufferings and misfortune.

Keywords: Beliefs, “Song Phao” , Takhria

บทนำ

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมย่อมมีความเชื่อเข้ามาเป็นส่วนผสมกลมกลืนกับวิถีการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ความเชื่อบางอย่างเป็นความเชื่อส่วนบุคคล แต่ความเชื่อบางอย่างเป็นความเชื่อส่วนรวมของชุมชน ท้องถิ่น และตามลักษณะของชาติพันธุ์ ที่มีความแตกต่างกันออกไปตามบริบททางภูมิศาสตร์ ความเชื่อ เป็นธรรมชาติของการยอมรับที่เกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มนุษย์สัมผัสได้ทั้งร่างกายและจิตใจ หากมนุษย์เกิดการเพาะบ่มความเชื่อซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้ความเชื่อเพิ่มมากขึ้นโดยอาศัยสภาพแวดล้อมที่ได้สัมผัสเป็นประจำ จึงเกิดแบบแผนและสัญลักษณ์ที่มาจากความเชื่อในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมขึ้น

¹Associate Professor, Department of Education of Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University.

นักวิชาการหลายท่านให้ความเห็นเกี่ยวกับความเชื่อว่า หมายถึงการยอมรับ นับถือ หรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์ ทั้งที่สิ่งนั้นมีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตามการยอมรับนับถือนี้อาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้น (วิญญู ผลสวัสดิ์, 2537) การยอมรับที่เกิดอยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดี หรือผลร้ายต่อมนุษย์ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้ (ธวัช ปุณโณทก, 2533) อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่ทำให้มีความมั่นใจและมีกำลังใจมากขึ้น ถ้าหากขาดสิ่งเหล่านี้เสียแล้วก็ไม่อาจทำอะไรให้บรรลุเป้าหมายที่ดีได้ ดังนั้นความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกรูป ทุกวัย ทุกแห่งต่างก็สัมพันธ์กับความเชื่อทั้งนั้น การทำอะไรย่อมมีความเชื่อปะปนอยู่เสมอ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2540) ด้วยเหตุนี้ความเชื่อจึงเป็นความคิด ความเข้าใจที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์เมื่อมนุษย์มีความเชื่ออย่างใด มนุษย์จะแสดงพฤติกรรมหรือปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเชื่อต่างๆ ที่บางครั้งความเชื่อนั้นอาจไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง (Mitlton,1970)

สังคมมนุษย์จึงเต็มไปด้วยระบบความเชื่อตามธรรมชาติของมนุษย์ที่รู้จักคิด รู้จักตั้งคำถามต่อเหตุการณ์ต่างๆ และหาคำตอบเพื่ออธิบายความหมายจากความสงสัยเกี่ยวกับเรื่องการเกิด การตาย จึงทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณว่า มีอำนาจส่งผลให้มนุษย์มีการเชนบวงสรวงบูชา และประพฤติตามกฎครรลองของสังคมทำให้เกิดการยอมรับนับถือในเรื่องผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือ เทพเจ้า พระต่างๆและความเชื่อนั้นมีการเปลี่ยนแปลงผสมผสานตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไปของสังคม เช่น การเริ่มวิวัฒนาการผสมผสานระหว่างความเชื่อเกี่ยวกับผี ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์เข้าด้วยกัน ความเชื่อทำหน้าที่ในการให้คำอธิบายคำถามเกี่ยวกับตนเอง สังคมและจักรวาลของมนุษย์ช่วยสนับสนุนสถาบันพื้นฐานของสังคม เช่น ครอบครัว เมือง เศรษฐกิจ ช่วยให้เกิดพลังใจในภาพวิกฤตการณ์ต่างๆ ทั้งระดับปัจเจกชนและสังคมและหล่อหลอมฝืนึกส่วนต่างๆ ของสังคมให้เป็นเอกภาพ

จากเหตุที่มนุษย์เป็นผู้สร้างระบบความเชื่อเพื่อประโยชน์ของตนนั้นก่อให้เกิดประเพณีสงเภาที่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ประเพณีสงเภาหรือสงแพเป็นคำที่ชาวตะเครียะใช้เรียกประเพณีนี้ แต่ทางราชการเรียกประเพณีนี้ว่า ลอยแพสะเดาะเคราะห์ ความเชื่อในประเพณีนี้ได้มีการสืบทอดต่อกันเรื่อยมา และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนตลอดจนสภาพเศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยี จากข้อมูลเรื่องประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา (2557) กล่าวว่า มีการจัดประเพณีนี้มา ประมาณ ๑๐๐ กว่าปีแล้ว ซึ่งในยุคแรกๆนั้นกระทำโดยต่างคนต่างทำคล้ายๆกับการลอยกระทง ต่อมามีการรวมตัวกันทำเป็นเภาหรือแพ ทุกคนนำสิ่งของมาใส่ในเภาหรือแพรวมกัน จากนั้นจึงทำพิธีสงเภา ส่วนการทำเภาในปัจจุบัน ใช้วัสดุต่างๆ ประดับตกแต่งให้มีความสวยงามมากขึ้น

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ที่มาพร้อมกับกระแสวัฒนธรรมต่าง เข้ามามีบทบาทที่ขึ้นำการดำเนินชีวิตของคนไทยมากขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมืองใหญ่ๆ เช่นจังหวัดสงขลาอันเป็นศูนย์กลางแห่งการดำเนินธุรกิจที่ยังคงขยายตัว และเติบโตขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นคลื่นที่พร้อมจะพัดพากระแสบริโภคนิยมเข้าสู่สังคมสงขลาในทุกภาค ส่วน แต่ถึงกระนั้นไม่ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไปอย่างไร ในส่วนของคติ ความเชื่อ ยังคงแฝงอยู่ในสังคม สงขลามาดลอด หากแต่จะปรับเปลี่ยนไปบ้างเพื่อให้ดำรงและสืบทอดแห่งคติความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น แม้แต่บริเวณชุมชนตะเครียะ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ยังคงมีวิถีแห่งความเชื่อใน พระแม่คงคา พระแม่ธรณี เจ้าที่เจ้าทางและผีบรรพบุรุษ ที่สวนทางกับสภาพทางสังคมในปัจจุบัน ส่งผล ให้เกิดการจัดประเพณีในการส่งเภาซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ของตำบลนี้ ที่ช่วยคุ้มครองปกป้อง รักษาชุมชนให้เกิดความสงบสุข อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสายน้ำที่ เคยผูกพันกันอย่างแนบแน่นมานาน ทั้งๆที่ชุมชนแห่งนี้ก็ถูกรอบงำจากกระแสทุนนิยมของโลก

ด้วยเหตุนี้เองการศึกษาเรื่องความเชื่อในประเพณีส่งเภาของตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของสำคัญของความเชื่อและคุณค่าของ ประเพณีดังกล่าว ที่สะท้อนให้เห็นภาพชุมชนตะเครียะมีความเชื่อและความศรัทธาในสิ่งเหนือธรรมชาติ เรื่อยมาทั้งๆที่สังคมในยุคปัจจุบันเป็นสังคมของยุคโลกาภิวัตน์ที่วิทยาศาสตร์สามารถตอบปัญหาได้อย่าง ชัดเจนแต่เพราะเหตุใดชุมชนตะเครียะจึงยังคงความเชื่อนี้ตราบจนปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความเชื่อในประเพณีส่งเภา ของอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาความเชื่อในประเพณีส่งเภา ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ ศรีศักดิ์ วัลลิโถม (2537) และ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2555) มาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติกับ การพึ่งพาธรรมชาติในการประกอบอาชีพที่ส่งผลให้ชาวตะเครียะจัดประเพณีส่งเภาเพื่อตอบแทนบุญคุณ ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สร้างเสริมกำลังใจให้สามารถฟันฝ่าอุปสรรคในการดำเนินชีวิต ภายหลังจากศึกษาพบว่า ความเชื่อนี้ไม่จางหายไปจากการดำเนินชีวิตทั้งๆที่ในยุคปัจจุบันเต็มไปด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ ทันสมัยสามารถตอบสนองความต้องการในเรื่องของเหตุผลได้ชัดเจน

วิธีดำเนินการวิจัย

1 พื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ หมู่ 4 ตำบลตะเครียะ อำเภอตะเครียะ จังหวัดสงขลา เพราะ เป็นพื้นที่ที่มีการจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์เป็นประจำต่อเนื่องทุกปี

2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ คนรุ่นใหม่วัยทำงาน อายุระหว่าง 25-49 ปี จำนวน 4 คน และผู้อาวุโส อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน ทั้งสองกลุ่มมีประสบการณ์ในการเข้าร่วม ประเพณีส่งเภามาอย่างต่อเนื่องทุกปีผู้วิจัยเลือกที่จะพูดคุยแบบไม่เป็นทางการโดยใช้คำถามปลายเปิด ตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ตอบรับฟังเรื่องเล่า คติคำพูดที่สะท้อน เรื่องราว จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คติ คำบอกเล่า (Oral history) เรื่องราวเหตุการณ์จากผู้รู้ ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม นำไป จัดหมวดหมู่ แยกประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่ต้องศึกษา หลังจากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล แบบสามเส้า ถอดรหัส ตีความ โดยใช้แนวคิดศรีศักร วัลลิโภดม (2537) เรื่องความเชื่อในสิ่งเหนือ ธรรมชาติของคนไทยที่ยังคงมีให้เห็นอยู่ทั่วไปในสังคมไทยและแนวคิดของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2555) เกี่ยวกับ ความเชื่อของชาวล้านนาได้ผูกโยงการนับถือผีเข้ากับกับศาสนาพุทธที่แสดงออกทางพิธีกรรม ด้วยความศรัทธา ทั้งสองแนวคิดนี้สามารถนำมาวิเคราะห์สังคมของชาวตะเควรีเยที่ นำความเชื่อต่างๆ มาผสมผสานเข้ากับศาสนาพุทธแล้วถ่ายทอดออกมาผ่านการจัดประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นสังคมที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปแต่สามารถผสมผสานกับพุทธศาสนา มาอธิบาย ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติกับชาวตะเควรีเยในปัจจุบัน

ผลการวิจัย

วิถีเศรษฐกิจชุมชนตะเควรีเยภายใต้ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ

ตำบลตะเควรีเย อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จากสภาพแวดล้อมดังกล่าว ชุมชนตะเควรีเยจึงประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรม ได้แก่ การทำ นา ปลูกพืชผัก ผลไม้ และทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก ซึ่งต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติและน้ำจาก ทะเลสาบสงขลา

ในอดีตชุมชนตะเควรีเยใช้การคมนาคมสัญจรระหว่างหมู่บ้านโดยเรือ ซึ่งในขณะนั้นชุมชนยังไม่มี ความเจริญนัก ไม่มีถนนตัดผ่านการเดินทางต้องใช้เรือเท่านั้น บางครั้งต้องเผชิญกับลมมรสุม หากโชคดี เรือสามารถเดินทางถึงจุดหมายได้ แต่ในบางครั้งที่ลมมรสุมเพิ่มกำลังแรงก็จะพัดพาเรือล่มลงในทะเล คร่าชีวิตผู้คนมากมาย

นอกจากนี้ชาวตะเควรีเยประกอบอาชีพการประมง ซึ่งเป็นประมงขนาดเล็กหรือประมงพื้นบ้าน ทำการจับปลา กุ้ง และสัตว์น้ำ และในบางช่วงที่เจอลมพายุขณะที่ทำการประมง หากชาวบ้านนำเรือเข้า ที่กำบังเพื่อหลบลมมรสุมไม่ทัน ต้องเผชิญกับลมพายุ จะพัดพาเรือล่มสร้างความเสียหายให้กับชีวิตและ ทรัพย์สินของชาวประมง อีกทั้งยังมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือการทำนา ซึ่งต้องอาศัยน้ำจาก

ทะเลสาบ และน้ำฝน ถ้าปีไหนฝนตกมีน้ำพอเพียง ชุมชนตะเคียนจะได้อผลผลิตข้าวที่ดี และหากปีไหน น้ำไม่อุดมสมบูรณ์ ฝนแล้ง หรือน้ำเค็มขึ้นจะทำให้ข้าวในนาเสียหาย ผลผลิตตกต่ำชาวนาต้องขาดทุน จากการทำนา (เสกสรรค์ จันทร์มา, 15 สิงหาคม 2558)

จะเห็นได้ว่าวิถีเศรษฐกิจของชุมชนตะเคียนส่งผลให้ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก แต่ธรรมชาติ ก็ไม่ได้ตอบสนองความต้องการของชุมชนตะเคียนได้ตลอด บางครั้งยังสร้างปัญหาให้กับชุมชนตะเคียน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนตะเคียนกับสายน้ำเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา นับตั้งแต่ การเดินทาง การประกอบอาชีพ ที่ต้องใช้น้ำจากแม่น้ำลำคลองสายต่างๆ และทะเลสาบสงขลาได้ กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนในชุมชนตะเคียน トラบจนถึงปัจจุบันชาวตะเคียนส่วนหนึ่งก็ยัง คงต้องอาศัยแม่น้ำสายต่างๆและทะเลสาบสำหรับการประกอบอาชีพ การทำการประมง และการทำนา วิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำส่งผลให้ชุมชนตะเคียนต้องหาทางออกให้กับตนเองเพื่อความอยู่รอดโดยเชื่อ ว่าพระแม่คงคาและพระแม่ธรณี คือเทพที่สามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับธรรมชาติ

ความเชื่อในชุมชนตะเคียน

ชาวตะเคียนในอดีตมีความเชื่อในพุทธศาสนาและสิ่งเหนือธรรมชาติเพราะวิถีชีวิตของ ชาวตะเคียนผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ บางครั้งธรรมชาติไม่ตอบสนองความต้องการของ ชาวตะเคียนส่งผลให้ชาวตะเคียนต้องพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังเช่น พระแม่คงคา พระแม่ธรณี ผีเจ้าที่เจ้า ทางผีบรรพบุรุษ สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคาที่ผู้รู้ของหมู่บ้านตะเคียนเล่าสืบต่อกันมาจาก รุ่นสู่รุ่นว่า เป็นเทพีผู้ให้กำเนิดสายน้ำและดูแลรักษาสายน้ำบนโลกใบนี้ ความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคา ถูกนำมาผูกโยงเรื่องราวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีการถ่ายทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวเป็นการแสดงออกซึ่งการบูชาพระแม่คงคาอันเป็นการขอขมาลาโทษต่อ แม่น้ำที่ชาวบ้านได้มีการกระทำอันไม่พึงปรารถนาต่อแม่น้ำ (สว่าง อ่อนคง, 27 กรกฎาคม 2558)

ต้นน้ำของพระแม่คงคาที่เขายาดาศีรีของ ท่านฤาษียาดาศี ซึ่งเป็นที่ประทับขององค์ลักษมีนารา ซิมฮา เมื่อจะประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะต้องนำน้ำจากพระแม่คงคานี้ไปร่วมในพิธี โดยปกติแล้วบรรดา ฤาษีในอินเดียจะมีหม้อน้ำติดตัวอยู่เสมอ ซึ่งจะบรรจุน้ำจากแม่น้ำคงคา บริเวณที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ที่สุดคือ "ตริเวณี" หรือที่คนไทยเรียกติดปากว่า "จุฬาทรีคูณ" ซึ่งมีแม่น้ำคงคาและยมนาไหลมาบรรจบกัน และ เชื่อว่ามีแม่น้ำสวรรค์ไหลมาจากใต้ดินมาบรรจบกันที่นี้ด้วย ชาวฮินดูนิยมตักน้ำจากแม่น้ำคงคาไปใช้ในการ สรงน้ำเทวรูปและอาบกิน ตามตำนานกล่าวว่าพระแม่คงคานั้นไหลเวียนอยู่ที่นิ้วเท้าของพระวิษณุ เหตุที่พระแม่คงคาต้องไหลลงมาที่โลกมนุษย์นั้น เพราะว่าท้าวสักราชได้ทำพิธีอัญเชิญพระแม่คงคาให้ลง มาสู่โลกมนุษย์สืบต่อมาหลายชั่วคน แต่ด้วยความแรงของพระแม่คงคา อาจจะทำให้โลกล่มสลายไปได้ พระศิวะเจ้าจึงได้รองรับพระแม่คงคาด้วยมวยพระเกศก่อน แล้วจึงปล่อยลงมาสู่โลกมนุษย์ อีกตำนานกล่าวว่า เดิมทีโลกมนุษย์นั้นบังเกิดความแห้งแล้งอย่างหนัก ซึ่งเกิดจากการที่พระแม่คงคา

ไม่ยอมปล่อยน้ำลงมาสู่โลกมนุษย์แล้วเสด็จหนีไป จึงทำให้มนุษย์และสัตว์ล้มตายมากมาย บรรดาเทพมองเห็นจึงไปกราบทูลเชิญพระศิวะเจ้าให้ทรงจัดการเรื่องนี้ พระองค์จึงทรงออกตามหาพระแม่คงคา กลับมา แล้วให้พระแม่คงคาคืนสายน้ำให้มนุษย์ แต่พระแม่คงคาไม่ยอมพระองค์จึงทรงใช้พระเกศรัต พระแม่คงคาจนพระนางยอมปล่อยสายน้ำออกมา บางตำนานเล่าว่า พระศิวะเจ้าทรงได้พระแม่คงคา เป็นภรรยาบ้าง ด้วยความกลัวพระแม่อุมาแล้วจะทรงพิโรธ จึงซ่อนพระแม่คงคาไว้ในมวยพระเศียร ให้พระแม่คงคาปล่อยน้ำออกมาจากพระเศียรของพระองค์เพื่อล้างบาปที่พระองค์ได้ทรงทำ (ขับ ศักดิ์ดี, 7 พฤษภาคม 2558)

ความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคาได้ถูกนำมาผูกโยงเรื่องราวเข้ากับพุทธศาสนา ซึ่งมีการถ่ายทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ด้วยวิธีการเล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น กล่าวได้ว่าพระแม่คงคาคือเทพนารี ผู้กำเนิดแม่น้ำทั้งหลายบนโลกใบนี้ และเป็นเทพที่คอยปกป้องรักษาแม่น้ำ การประกอบพิธีกรรมดังกล่าว เป็นการแสดงออกซึ่งการบูชาพระแม่คงคาอันเป็นการขอขมาลาโทษต่อแม่น้ำที่ชาวบ้านได้มีการกระทำอันไม่พึงปรารถนาต่อแม่น้ำ

อนึ่งยังมีพระแม่ธรณีซึ่งเป็นเทพนารีผู้ปกป้องรักษาแผ่นดินของชุมชนตะเครียะ มาเป็นระยะเวลา ยาวนาน และมีการนับถือเคารพบูชากันมาตั้งแต่สมัยแรกเริ่มการก่อตั้งชุมชน ทั้งนี้เพราะชาวตะเครียะมี อาชีพเกษตรกรรมทำนาข้าว ข้าวจะงอกงามได้เพราะมีพระแม่ธรณีที่คอยปกป้องรักษาคุณภาพดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ หากไม่มีพระแม่ธรณีข้าว พืชผักสวนครัว และผลผลิตทางการเกษตรคงไม่มีความ เจริญงอกงามได้ (ธัญศิริ มะโนเสา, 12 กรกฎาคม 2558) การทำพิธีกรรมการลอยแพสะเดาะเคราะห์ ถือเป็น การแสดงออกถึงการเคารพบูชาแก่พระแม่ธรณี ทั้งนี้เป็นการผูกโยงเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับ พุทธศาสนาในชาติก ตอนที่พระพุทธรองค์ทรงบำเพ็ญเพียรบารมีและเป็นวันที่พระองค์จะบรรลอรหัตต์ แล้วมีหมู่มารพยายามที่จะขัดขวางมิให้พระพุทธรองค์กระทำการเพียรภาวนาให้สำเร็จผลได้ เมื่อพระแม่ ธรณีทราบเรื่องจึงสำแดงตนออกมาขจัดหมู่มารด้วยการบีบมวยผมออกมาเป็นมวณน้ำมหาศาล เพื่อแสดงให้เห็นถึงบุญบารมีที่พระพุทธรองค์ทรงบำเพ็ญเพียรมาเป็นระยะเวลาหลายกับหลายกัลป์ (ขับ ศักดิ์ดี, 7 พฤษภาคม 2558)

นอกจากนี้การประกอบพิธีกรรมส่งเภาของชาวตะเครียะ ถือเป็น การทำบุญเพื่อรำลึกนึกถึง พระแม่ธรณีผู้มีพระคุณต่อชาวพุทธ หากไม่มีพระแม่ธรณีในครั้งนั้นอาจจะไม่มีพระพุทธรศาสนาในวันนี้ ก็เป็นได้ คุณูปการหลายอย่างของพระแม่ธรณีผู้ปกป้องรักษาผืนแผ่นดินตะเครียะ ให้มีความสงบสุข ร่มเย็น เหล่าบรรดาลูกหลานจึงได้จัดให้มีการสืบทอดประเพณีดังกล่าวเรื่อยมาถึงทุกวันนี้ อีกทั้ง พระแม่ธรณีเป็นเทพนารีผู้จัดการกระทำของมนุษย์ทั้งหลายทั้งปวงบนโลกใบนี้ หากใครทำความชั่วช้า มากที่สุุดพระแม่ธรณีจะลงโทษด้วยวิธีการนานัปการ ดังกรณีของพระเทวทัต ซึ่งปองร้ายพระพุทธรองค์ เพราะหวังจะเป็นใหญ่ ด้วยกลอุบายและการกระทำต่างๆ แต่ด้วยบุญบารมีของพระพุทธรองค์พระเทวทัต จึงไม่สามารถทำร้ายพระพุทธรองค์ได้แม้แต่ครั้งเดียว ในการลงโทษพระเทวทัต ณ ครั้งนั้นเป็นฝีมือของ

พระแม่ธรณีที่จัดการพระเทวทัตด้วยการเปิดแผ่นดินทั้งสองฝั่งให้แยกออกจากกันตรงที่พระเทวทัตอยู่ และสุปรางกายของพระเทวทัตลึบหายไปในพื้นที่โลก ดังปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงการกระทำอันไม่พึงประสงค์ต่อบุคคลผู้มีบุญบารมี กล่าวคือหากบุคคลใดคิดปองร้ายผู้อื่นในสังคมนี เวรกรรมจากการกระทำเหล่านั้นก็จะย้อนกลับมาทำร้ายตัวเอง ถึงแม้ว่าจะไม่มีบุคคลใดได้รับรู้ถึงการกระทำอันเลวร้าย แต่ยังมีพระแม่ธรณีที่คอยบันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ของมนุษย์เอาไว้ (ซัป คักดีดี, 7 พฤษภาคม 2558)

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่ธรณีเป็นตำนานเรื่องเล่าที่ผูกโยงสืบเนื่องมาจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีการบูรณาการร่วมกันกับภูมิปัญญาการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ในชุมชนตะเคียนยะ อันสะท้อนถึงหลักคิดในการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับการประกอบอาชีพ และการเลือกสรรพื้นที่สำหรับการอยู่อาศัย

ส่วนผีเจ้าที่เจ้าทางคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองผู้คนในชุมชนตะเคียนยะให้มีความกินดีอยู่ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และภัยอันตรายที่เกิดขึ้น ดังนั้นชาวตะเคียนยะจึงมีความเชื่อว่าการมีชีวิตอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะมีผีเจ้าที่เจ้าทางคอยอำนวยความสะดวกแก่ชีวิตและครอบครัวของตน ตั้งแต่การประกอบอาชีพ การเล่าเรียนศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน หากมีใครปฏิบัติไม่ดี หรือกระทำความผิดพลาดประการใดต่อผีเจ้าที่เจ้าทาง บุคคลผู้นั้นจะไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทั้งหน้าที่และการทำงาน เพราะผีเจ้าที่เจ้าทางจะมีการปกป้องคุ้มครองบุคคลที่เป็นคนดีเท่านั้น กล่าวคือ บุคคลผู้นั้นจะต้องเป็นคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีจิตใจเมตตา ชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีจิตที่เอื้ออาทร และมีความรักในเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (พันธ์ คงจันทร์, 18 พฤษภาคม 2558)

นอกจากนี้ชาวตะเคียนยะยังมีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษคือเครือญาติพี่น้องของตะเคียนยะ ซึ่งล่วงลับไปแล้ว ความเชื่อดังกล่าวจะมีการผูกโยงกับศาสนาพุทธ ซึ่งมีการสั่งสอนกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ชาวบ้านมีความเชื่อกันว่าการมีชีวิตอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะมีบรรพบุรุษเป็นผู้ก่อสร้างบ้านสร้างบ้านเมืองทำให้มีแผ่นดินทำมาหากินจนทุกวันนี้(ประมวล ช่วยแทน, 31 กรกฎาคม 2558)

การประกอบพิธีส่งเภาจึงเป็นการทำบุญเพื่อระลึกนึกถึงบุญคุณของพระแม่คงคา พระแม่ธรณี ผีเจ้าที่เจ้าทางและ ผีบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูทักท้วงที่ต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งจะมีการอธิษฐานจิตภาวนาผลการประกอบกรรมดี หรือบุญกุศลที่ชาวตะเคียนยะได้ร่วมกันทำนั้นส่งถึงผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ ให้ได้มีภพภูมิที่อยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม เพราะชาวตะเคียนยะมีความเชื่อว่าวิญญาณของทุกคนภายหลังการดับสังขารไปแล้วนั้นยังคงมีอยู่ หากใครประกอบกรรมดีก็จะได้อยู่ในภพภูมิที่ดี และหากใครประกอบกรรมชั่วก็จะตกอยู่ในภพภูมิที่ไม่ดี (เลือน เหมะรักษ์, 30 กรกฎาคม 2558)

ตามคำสอนของพระพุทธศาสนากล่าวถึง การหมดทุกข์ของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้คือการเข้าสู่พระนิพพาน ฉะนั้นในการเกิดมาครั้งหนึ่งของความเป็นมนุษย์จะต้องมีการสั่งสมบุญบารมีให้เต็มเปี่ยม ดังตัวอย่างที่เห็นคือการบำเพ็ญเพียรบารมีของพระพุทธองค์ ที่ชาวพุทธทั้งหลายควรปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้การประกอบพิธีกรรมสงฆา ถือเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่มีการนำมาต่อเติมจากความเชื่อเดิมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หากผีบรรพบุรุษของชาวตะเคียน ยังไม่สามารถเข้าสู่พระนิพพานได้ ก็แสดงว่าดวงวิญญาณของท่านทั้งหลายยังคงเวียนวนอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ได้แก่ ภพภูมิของชั้นสวรรค์ นรก ป่าหิมพานต์ (ขับ ศักดิ์ดี, 7 พฤษภาคม 2558) ดังนั้นสิ่งที่ช่วยให้ดวงวิญญาณของท่านได้อยู่ในภพภูมิที่ดีคือการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ ผ่านทางพิธีกรรมสงฆา

ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาภ เป็นความหวังของชาวตะเคียน ผู้ที่เข้าร่วมการประกอบพิธีกรรมสงฆาเพื่อเป็นการขอพรต่ออำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ตนเองและครอบครัวประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทั้งตำแหน่งหน้าที่การงาน การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ทั้งนี้เพราะชาวตะเคียนมีความเชื่อว่าบุญบารมีหรือการทำบุญจะทำให้มีการค้าขาย หน้าที่การงานที่คล่องตัว ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ชีวิตของคนในชุมชนจะมีความสุข มีโชคลาภ ทั้งรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ และความเฉลียวฉลาดได้เพราะการทำบุญ

อาจกล่าวได้ว่า การประกอบพิธีกรรมสงฆาเป็นความเชื่อของชาวตะเคียนที่เชื่อว่าจะมีโชคลาภเกิดขึ้นกับชีวิต ทำให้การประกอบอาชีพดีขึ้น มีหน้าที่การงานตำแหน่งที่มั่นคง ครอบครัวมีความสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านภายหลังการประกอบพิธีกรรมลอยแพ สะเดาะเคราะห์ ทำให้บุคคลผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมดังกล่าวมีความมั่นใจในตนเองสามารถสร้างแรงบันดาลใจจากการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวได้

นอกจากนี้ความเชื่อเกี่ยวกับชะตากรรม เป็นฐานคิดของชาวตะเคียน ที่มีทัศนคติมุมมองต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมว่า การดำเนินการชีวิตให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานการอยู่ในสังคมนั้นขึ้นอยู่กับชะตากรรมและบุญบารมีที่สั่งสมมาตั้งแต่ชาติปางก่อน มนุษย์เกิดมามีกรรมและบุญที่ติดตัวมาที่คอยหล่อเลี้ยงดวงจิตวิญญาณของมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตอยู่ (สุภรรษาคงทอง, 28 กรกฎาคม 2558)

ทุกคนเกิดมามีความทุกข์กันหมดทุกคนแล้วแต่ความทุกข์นั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับทำบุญ การที่ชาวตะเคียนได้มาทำบุญในประเพณีสงฆาจะทำให้ชาวตะเคียนมีความสุข ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมสงฆา เป็นวิธีการเสริมดวงชะตาให้มีความเจริญอกงามในหน้าที่ตำแหน่งการงาน และการดำเนินชีวิตของบุคคลในชุมชน มนุษย์ทั้งหลายอยู่ได้ด้วยบุญกุศล หากวันใดที่บุคคลนั้นๆหมดบุญก็จะมีอาการอันไม่พึงปรารถนาแสดงออกมาให้เห็น ผ่านสายตา สีหน้า ที่หมองคล้ำ อารมณ์แปรปรวน อยู่ในสภาวะจิตที่มีความวิตกกังวล แต่เมื่อได้มีการเสริมดวงชะตาด้วยการประกอบพิธีกรรมการลอยแพสะเดาะเคราะห์แล้วก็จะมีความรู้สึกสบายใจ (สว่าง อ่อนคง, 27 กรกฎาคม 2558)

สรุป

มนุษย์มีความหวาดกลัวและรู้สึกไม่มั่นใจในการดำเนินชีวิต เช่นเดียวกับชาวตะเครียะที่มีความเชื่อในพระแม่คงคา พระแม่ธรณี เจ้าที่เจ้าทางและผีบรรพบุรุษ จึงต้องการเสริมดวงชะตาเพื่อแสดงออกถึงความมั่นใจในการดำรงชีพ ด้วยการหาที่พึ่งทางจิตใจคือการจัดประเพณีส่งเภาซึ่งเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ชาวตะเครียะแสดงออกมา จากความเชื่อทั้งหมดนี้ ผนวกกับความจำเป็นที่ต้องประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวทำให้ชาวตะเครียะมีความเชื่อมั่นว่าการจัดประเพณีส่งเภาจะทำให้ได้พบกับความสำเร็จ และสามารถสร้างขวัญและกำลังใจให้ชาวตะเครียะกล้าเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตต่อไป

อภิปรายผล

คติความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนตะเครียะเนื่องจากชาวตะเครียะประกอบอาชีพทางการเกษตรที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรน้ำจากธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นหลัก เมื่อเกิดภัยธรรมชาติ ฝนแล้ง น้ำท่วมซึ่งเป็นสาเหตุให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่ ประกอบกับโลกทัศน์ของชาวตะเครียะที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคา พระแม่ธรณี เจ้าที่เจ้าทาง ผีบรรพบุรุษผูกโยงเข้ากับวิถีเศรษฐกิจว่าอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้สามารถดลบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของพืชผลได้และความสำเร็จในการประกอบกิจกรรมต่างๆได้

ด้วยเหตุนี้จึงเกิดมีการจัดประเพณีส่งเภาขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของจิราภรณ์ ภัทธนาภัทร (2528) อ้างถึงในพรศักดิ์ พรหมแก้ว (2544) ว่า เมื่อคนเรามีความเชื่ออย่างหนึ่ง ย่อมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำที่ตอบสนองความเชื่อนั้น ถ้าเปลี่ยนความเชื่อพฤติกรรมก็จะเปลี่ยนไปด้วย คติความเชื่อของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคมนั้น เช่นเดียวกับชาวตะเครียะที่จัดพิธีกรรมลอยแพสะเดาะเคราะห์เพื่อตอบแทนบุญคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ ที่ชาวตะเครียะใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวใจ สามารถสร้างเสริมกำลังใจให้มุมานะในการฟันฝ่าอุปสรรคต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของพรศักดิ์ พรหมแก้ว (2544) กล่าวว่า ความเชื่อเรื่องผีมีบทบาทในด้านการสร้างขวัญและกำลังใจให้เห็นในทุกช่วงชีวิต ชาวไทยพุทธในภาคใต้ยังอาศัยอำนาจผีเข้ามาช่วยสร้างขวัญและกำลังใจอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในภาวะที่ชีวิตตกกระทาลำบากหรือต้องการทำกิจกรรมใดๆที่เป็นการแข่งขันหรือเสี่ยงภัย เช่น การสอบแข่งขัน การต่อสู้กับศัตรู การที่ทหารต้องออกไปรบ เป็นต้น ซึ่งบทบาทของผีในด้านการสร้างขวัญและกำลังใจนี้ ผู้เชื่อถือนี้อาจจะปฏิบัติเพียงการระลึกถึงผีที่ตนเชื่อถือพร้อมกับการขออ้อนวอนในใจหรือประกอบพิธีกรรม

สำหรับแนวคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม (2537) ซึ่งกล่าวว่า ความเชื่อในเรื่องสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่ในชีวิตและวัฒนธรรมของคนในสังคมไทย เน้นการแสดงออกในประเพณีพิธีกรรม ตามแนวคิดของแม็กซ์ เวบเบอร์ ให้ความเห็นว่า สิ่งที่ทำให้สังคมพัฒนาเป็นสังคมสมัยใหม่นั้น

คนในสังคมจะต้องมีความคิดในเรื่องการมีเหตุผล (rationality) และเกิดกระบวนการแยกสิ่งที่เป็นความเชื่อทางศาสนาออกจากทางโลก (secularization) แม้ว่าสังคมไทยจะมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมก้าวหน้าตามแนวคิดตะวันตก แต่แทบทุกแห่งในสังคมไทย ยังคงเห็นศาลเจ้า ศาลพระภูมิ การกราบไหว้ต้นไม้ใหญ่ จะเห็นได้ว่าความเชื่อในเรื่องสิ่งนอกเหนือธรรมชาติยังคงอยู่ในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องและไม่มีแนวโน้มจะลดลง เช่นเดียวกับสังคมตะวันตกในปัจจุบันยังคงให้คุณค่ากับความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติซึ่งสะท้อนออกมาในลักษณะที่ชาวตะวันตกเฝ้ามองใจกันจัดประเพณีส่งเภาขึ้น

อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของอาโนท์ กาญจนพันธุ์ (2555) กล่าวว่า ความหมายของความเชื่อและพิธีกรรมในทัศนะของผู้คนที่ใช้ความเชื่อและพิธีกรรมด้วยความศรัทธาแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรม โครงสร้างของระบบความเชื่อล้านนาเป็นเรื่องของบุญในพุทธศาสนา ความศักดิ์สิทธิ์ในการนับถือผี ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ชาวล้านนาจะเชื่อมโยงความเชื่อเข้ากับความเชื่อต่างๆ อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปแต่สามารถผสมผสานกับพุทธศาสนา อำนาจในการบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และความเจริญงอกงามแก่การเพาะปลูกให้แก่ครอบครัวและชุมชน ดังนั้นพิธีกรรมในการนับถือผีมักเป็นพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษและผีอารักษ์บ้าน ผีขุนน้ำเหมืองฝาย และผีอารักษ์เมืองจึงยังคงอยู่ต่อไปเฉกเช่นชาวตะวันตกเฝ้ามองใจกันจัดประเพณีส่งเภาขึ้นทุกปีโดยผสมผสานความเชื่อนี้เข้ากับพุทธศาสนาทำให้ประเพณีนี้สามารถดำรงอยู่ได้ตราบนานปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1 งานวิจัยเรื่องนี้ทำให้ได้ข้อคิดที่มีประโยชน์ต่อการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้เกิดในชุมชนโดยใช้มิติทางความเชื่อมาเป็นประเด็นศึกษาชุมชนอื่นๆของไทย

2 ควรทำวิจัยเรื่องนี้ในประเด็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมไทยที่สามารถนำมาสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในสังคมท้องถิ่นนั้นๆ ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชุมชนตะเคียนเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากความเชื่อภายในท้องถิ่นเข้ามาสร้างและกระชับความสัมพันธ์ให้แก่กลุ่มคนในชุมชนก่อให้เกิดโอกาสทั้งด้านการพัฒนาท้องถิ่น และการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นการจัดงานประเพณีขึ้นเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้ร่วมทำการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม เกิดเป็นกระบวนการสืบทอดประเพณีท้องถิ่นไว้ให้คงอยู่ในสังคมอย่างต่อเนื่อง (เย็นจิต ถิ่นขาม และมณีมัย ทองอยู่, 2552 : 98-100)

อย่างไรก็ดีการลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชุมชนตะเคียนได้สอดแทรกแนวคิดความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษและได้ส่งต่อไปกับลูกหลานในปัจจุบัน อีกทั้งยังส่งเสริมในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ชุมชน เพื่อให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่อยู่เคียงคู่กับธรรมชาติสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมมีมาอย่าง

ต่อเนื่อง ผ่านทางการดำรงอยู่ของประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ ซึ่งมีกระบวนการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในสังคม เพื่อช่วยในการเผยแพร่แนวคิดของการอนุรักษ์ธรรมชาติท้องถิ่นที่สอดแทรกภายใต้วัฒนธรรมอันเกี่ยวเนื่องกับศาสนาและความเชื่อที่คนในชุมชนยอมรับ สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมของ Bourdieu and Passeron (1990 : 118-119) ที่กล่าวว่าการผลิตซ้ำของทุนทางวัฒนธรรมของคนในสังคม จะแฝงอุดมการณ์ทางสังคมที่ครอบงำผ่านทุนทางวัฒนธรรมที่มีในสังคม เพื่อเผยแพร่และส่งต่ออุดมการณ์ทางสังคมดังกล่าว ให้ดำรงอยู่ไว้อยู่ในสังคมท่ามกลางกระแสสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์แม้จะถูกปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา แต่ก็ยังคงอยู่เคียงคู่วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น ซึ่งส่งผ่านกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมมาที่ยังคงสอดแทรกความเชื่อ มุมมองในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมของกลุ่มคนภายในท้องถิ่น เดียวกันสอดคล้องกับงานวิจัยของทิพวรรณ พ่อขันชาย (2553 : 173-184) ที่พบว่าการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการในการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตที่ถูกส่งผ่านกันมารุ่นสู่รุ่นโดยผ่านกิจกรรมหรือการกระทำของกลุ่มคน โดยสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตและความเชื่อของคนในสังคม

ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของชุมชนตะเคียนะ จึงถือได้ว่าเป็นหนึ่งในกระบวนการของการผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรมของคนในสังคม ที่ถูกให้ความสำคัญในฐานะวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่แสดงออกถึงระบบคิด ทศนคติ ความเชื่อและอุดมการณ์ทางสังคมของคนในชุมชนที่สอดแทรกผ่านกิจกรรมทางสังคมที่ช่วยในการสนับสนุนความเข้มแข็งของสายสัมพันธ์ท้องถิ่นเพื่อช่วยพัฒนาชีวิตและคุณภาพความเป็นอยู่ของชุมชนตะเคียนะ อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา

ข้อเสนอแนะทั่วไป

งานวิจัยเรื่องนี้สามารถนำไปเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนตะเคียนะ ซึ่งถือเป็นจุดแข็งและเป็นทุนทางสังคมของชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการสร้างความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีดั้งเดิมนี้ให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งยังนำไปใช้ในการวางแผนการจัดประเพณีนี้ให้เป็นจุดขายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2557). ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา. สืบค้นจาก <http://www.m-culture.go.th>.
- ธวัช ปุณโณทก. (2533). *แนวทางศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านประเภทลายลักษณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พรศักดิ์ พรหมแก้ว. (2544). *ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีกับบทบาททางสังคมของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธในภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมชาติ.
- วิญญู ผลสวัสดิ์. (2537). *พิธีกรรมการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของชาวมุสลิมที่ตำบลคำชะอี อำเภอลือชัย จังหวัดมุกดาหาร*. ปรินฤนิพนธ์วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2537). *พระเครื่องในเมืองสยาม*. เข้าถึงได้จาก <http://www.kmutt.ac.th>.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). *เจ้าที่และผีปู่ย่า : พลวัตของความรู้ชาวบ้าน อำนาจและตัวตนของคนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมชาติ.
- Mitlton, R. (1970). *Beliefs Attitude and Values*. San Francisco: Jossey Bass Inc .

บุคลากรกรม

- ขับ ศักดิ์ดี. (2558, 7 พฤษภาคม). อายุ 80 ปี ตำแหน่งทางสังคม ปราชญ์ชาวบ้าน สาขาการประกอบพิธีกรรม ตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.
- ธัญญศิริ มะโนเสา. (2558, 12 กรกฎาคม). อายุ 25 ปี นักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.
- ประมวล ช่วยแทน. (2558, 31 กรกฎาคม). อายุ 54 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรนาข้าว ชาวบ้านหมู่ที่ 3 ตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม. (2558, 21 พฤษภาคม). อายุ 38 ปี ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.
- พันธ์ คงจันทร์. (2558, 18 พฤษภาคม). อายุ 75 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรนาข้าว ชาวบ้านหมู่ที่ 4 ตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.
- เลื่อน เหมะรักษ์. (2558, 30 กรกฎาคม). อายุ 78 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรนาข้าว ชาวบ้านหมู่ที่ 3 ตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.
- สว่าง อ่อนคง. (2558, 27 กรกฎาคม). อายุ 65 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรนาข้าว ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.

สุภรรยา คงทอง. (2558, 28 กรกฎาคม). อายุ 31 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมนาข้าว ชาวบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.

เสกสรรค์ จันทร์มา. (2558, 15 สิงหาคม). อายุ 41 ปี ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมนาข้าว ชาวบ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.

6.3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐควรมีการสนับสนุนการอนุรักษ์ประเพณีการลอยแพสะเดาะเคราะห์ โดยการจัดตั้งศูนย์การจัดการเรียนรู้ชุมชน รวมถึงการออกนโยบายการจัดการทำหลักสูตรท้องถิ่นด้วยวิธีการออกแบบหลักสูตร บูรณาการศึกษากลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

2 ข้อเสนอแนะเชิงการปฏิบัติ

หน่วยงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ อย่างเป็นระบบ รวมถึงการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการบันทึกไปบูรณาการจัดการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นใน กลุ่มสาระวิชาสังคมศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการจัดตั้งศูนย์การจัดการเรียนรู้ชุมชนประเพณีลอยแพ สะเดาะเคราะห์ และการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ในกลุ่มสาระวิชา สังคมศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

6.4 สำนวนบทความวิจัยที่นำเสนอที่ประชุมวิชาการ (Proceeding)

บทความเรื่องวิถีชีวิตกับสายน้ำในประเพณี “ส่งเภา” นำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ครั้งที่ 2 : 2559 “45 ปี คณะครุศาสตร์ สร้างคุณประโยชน์ ทางการศึกษา เพิ่มคุณค่าทางวิชาการ พัฒนาผลงานวิจัย สู่การใช้นวัตกรรม”

วิถีชีวิตกับสายน้ำในประเพณี “ส่งเภา”

จुरีรัตน์ บัวแก้ว³

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง วิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำของชาวตะเครียะผ่านประเพณีส่งเภาของ ตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตชาวตะเครียะตั้งถิ่นฐานอยู่ติดกับแม่น้ำ ลำคลองและทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือ ทำนา และทำการประมง ซึ่งทั้งสองอาชีพต้องพึ่งพาน้ำจากธรรมชาติเป็นหลัก วิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำซึ่งแฝงไว้ด้วยความเชื่อที่ว่าความสำเร็จในการประกอบอาชีพเป็นเพราะมีพระแม่คงคาที่สามารถลดบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ชาวตะเครียะจึงได้จัดประเพณีส่งเภาเพื่อขอบคุณและขอภัยพระแม่คงคาที่ชาวตะเครียะได้ใช้น้ำอุปโภคบริโภคทำให้น้ำสกปรก อีกทั้งยังเป็นการลอยทุกข์โศก เคราะห์กรรมออกไปจากชีวิต

คำสำคัญ: วิถีชีวิต, สายน้ำ, ส่งเภา

The way of Life and the Stream in the Tradition of “Song Phao”

Jureerat Buakaew⁴

Abstract

This qualitative research aimed to explore the way of life of Takhria locals that is tied up with streams through the tradition of “Song Phao” in Takhria Sub-district, Ranot District, Songkhla Province. It was found that in the past, Takhria locals lived next to rivers, canals, and Songkhla Lake. Thus, agriculture was the main occupation for most people, in particular, rice farming and fishing, the occupations that mainly depended on nature. The way of life was tied up with the stream and with a belief that occupational success depended on the Goddess of Water who could make land fertile. This is the reason why Takhria locals hold the tradition of “Song Phao”, to thank and to apologize the Goddess of Water because they use water for consumption which makes water dirty. Moreover, launching a raft is to float away sufferings and misfortune.

Keywords: The way of life, the stream, Song Phao

³ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อีเมลล์: jureeratana.k@psu.ac.th

⁴ Associate Professor, Department of Education of Foundation, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University. Songkhla, Thailand. email: jureeratana.k@psu.ac.th

1. บทนำ

การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในอดีตมักนิยมสร้างบ้านเรือนอยู่ตามริมแม่น้ำ ลำคลองหรือทะเลเป็นหลักเพราะมนุษย์ต้องอาศัยแหล่งน้ำในการอุปโภค บริโภคเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต เมื่อมนุษย์มาอาศัยอยู่รวมกันมากขึ้นจึงต้องมีกฎเกณฑ์มาบังคับใช้กลายเป็นแบบแผนที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ร่วมกันหรือยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา มนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมรอบตัว รุ่งรัตน์ ทองสกุล (2549) มองว่าวิถีชีวิตเป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างกลุ่มสังคมต่างๆอยู่ตลอดเวลา จุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิต เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม มีการแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวัน เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคม

สำหรับสังคมไทยนั้นได้ผูกโยงวิถีชีวิตเข้ากับความเชื่อโดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ นักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อความศรัทธานั้น ได้นิยามความหมายของความเชื่อไว้ใกล้เคียงกัน อาทิ เทพ สงวนกิตติพันธ์ (2545) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจและการยอมรับ นับถือ เชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ทั้งนี้บางอย่างอาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้ นอกจากนี้ ความเชื่อ ความนับถือและการแสดงออกต่างๆ ของบุคคลนั้นย่อมเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ค่านิยม ประเพณี และสิ่งแวดล้อมทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางด้านจิตใจและปัญญาของแต่ละคน และความมั่นใจต่อสิ่งนั้นๆ ว่าเป็นความจริง

ภาคใต้ของไทยก็ยังคงมีประเพณีต่างๆที่สะท้อนความเชื่อของชาวใต้ปรากฏให้เห็นอยู่หลายๆ ประเพณีได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีชักพระ ประเพณีเดือนสิบ ประเพณีส่งเภา เป็นต้น สำหรับประเพณีส่งเภา เป็นพิธีกรรมความเชื่อของชาวตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ที่เชื่อว่า พระแม่คงคาเทพีแห่งสายน้ำ สามารถช่วยเหลือให้พ้นทุกข์จากโรคภัย และความพิบัติต่างๆ เป็นการส่งเคราะห์ร้าย หรือรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย

จากตำนานที่เล่าต่อกันมาว่าประเพณีส่งเภาเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้พระคุณ คือ พระแม่คงคา ซึ่งชาวตะเครียะได้อาศัยทำมาหากิน ทั้งบนดินและในน้ำ บางคนเรียกว่า “ส่งเภา” หรือ “ส่งแพ” เป็นการส่งโรคร้ายไข้เจ็บเหล่านั้นให้พ้นไปจากหมู่บ้าน และยังเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการส่งเสบียงอาหารให้ จะได้คุ้มครอง ดูแลชาวตะเครียะพ้นจากอันตราย เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวตะเครียะมีความเกี่ยวข้องผูกพันกับสายน้ำในลำคลองตะเครียะและทะเลสาบสงขลา จึงจัดให้มีพิธีส่งเภา โดยทำกันในช่วงวันว่างจากการทำนา ซึ่งตรงกับวันที่ 1 มกราคม ของทุกปี เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นวันหยุดยาวของเทศกาลปีใหม่ บรรดาลูกหลานและเครือญาติที่แยกย้ายไปทำงานในต่างจังหวัดเดินทางกลับมาเยี่ยมเยียนและร่วมฉลองปีใหม่กับครอบครัว จะได้มีโอกาสทำบุญร่วมกัน ที่วัดวาริปาโมกษ์ หรือ

วัดปากบางตะเครียะ ติดต่อกันมาจนเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน (ยงยุทธ อັตบุตร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2558)

ด้วยเหตุนี้การศึกษาเรื่อง วิถีชีวิตกับสายน้ำในประเพณีสงเภาของ ตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของวิถีชีวิตของชุมชนตะเครียะที่ต้องพึ่งพาน้ำจากธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นภาพสังคมตะเครียะที่เชื่อมโยงความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติกับวิถีชีวิตเข้าด้วยกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคของโลกาภิวัตน์ที่มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ชาวตะเครียะรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ออกไปทำงานต่างจังหวัดแทนการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติน้อยลง แต่ทำไมความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติและประเพณีสงเภา ยังคงอยู่คู่สังคมตะเครียะเรื่อยมา

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเรื่อง วิถีชีวิตของชาวตะเครียะที่ผูกพันระหว่างความเชื่อกับสายน้ำก่อให้เกิดประเพณีสงเภาของ ตำบลตะเครียะ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ศึกษาข้อมูลเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาเป็นกรอบแนวคิดศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนตะเครียะที่ผูกพันกับสายน้ำในอดีตจนถึงปัจจุบัน ก่อให้เกิดความเชื่อในการบูชาเทพเจ้าแห่งสายน้ำซึ่งเป็นที่มาของประเพณีสงเภา และนำมาสร้างแนวทางในการสัมภาษณ์ 2 ชุด

3.2 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้รู้ ผู้อาวุโสอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 6 คน และกลุ่มวัยทำงานอายุ 25-49 ปี จำนวน 7 คน

การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยเลือกฝังตัวในพื้นที่หมู่ 4 เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล จากนั้นจึงเริ่มการสัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้าน ผู้วิจัยเลือกที่จะพูดคุยแบบไม่เป็นทางการโดยใช้คำถามปลายเปิดตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว พูดคุยโต้ตอบรับฟังเรื่องเล่า คติคำพูดที่สะท้อนเรื่องราว จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยเข้าร่วมงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ในวันงานโดยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของผู้ร่วมพิธีกรรม ทำตัวเหมือนผู้เข้าร่วมพิธีกรรมบูชาพระแม่คงคา สังเกตพฤติกรรม การแสดงออกในลักษณะต่างๆของผู้เข้าร่วมงานได้โดยผู้เข้าร่วมพิธีคนอื่นๆไม่ได้สังเกต

3.3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลเอกสาร และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ คติ คำบอกเล่า (Oral history) เรื่องราวเหตุการณ์ ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและข้อมูลการสัมภาษณ์ นำไปจัดหมวดหมู่ แยกประเด็นย่อยตามวัตถุประสงค์ที่ต้องศึกษา หลังจากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า คือการตรวจสอบข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

คนเดิมแต่ต่างเวลา ต่างสถานที่ ว่าได้ข้อมูลเหมือนเดิมหรือไม่ การเก็บข้อมูลต่างบุคคลในคำถามเดียวกันแล้วนำมาตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเหมือนกันหรือไม่ จากนั้นจึงนำมาถอดรหัส ตีความ วิพากษ์ตามประเด็นที่สำคัญแล้วนำเสนอผลการศึกษาดังวิธีพรรณนาวิเคราะห์

4. ผลการวิจัย

4.1 วิธีเศรษฐกิจชุมชนตะเคียน

ชุมชนตะเคียนมีเนื้อที่ประมาณ 20,508 ไร่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มแอ่งกระทะ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอระโนด ประมาณ 12 กิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน, 2558) มีลำคลองสายหลักที่เชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับทะเลสาบ เป็นลำคลองที่ผู้คนในชุมชนใช้เป็นเส้นทางเดินเรือตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี สองฝั่งคลองจะมีบ้านเรือนตั้งอยู่เรียงรายสลับกับต้นไม้ใหญ่ให้เห็นได้ตลอดสาย ในขณะที่นั่งเรือจากทะเลสาบเข้าสู่ลำคลองสายนี้ จะพบเห็นชาวประมงพื้นบ้านกำลังซ่อมเครื่องมือการประมง บางบ้านกำลังซ่อมแซมอาคารบ้านเรือน บางบ้านกำลังนำปลา กุ้ง ที่ได้จากทะเลมาทำความสะอาด แปรรูป เพื่อนำไปขายยังสถานที่รับซื้อซึ่งตั้งอยู่ทั้งในและนอกชุมชน ภายในลำคลองมีเปิดสายพันธุ์พื้นบ้านกำลังออกหากิน และเล่นน้ำ ห่างออกไปจากย่านชุมชนจะเป็นพื้นที่นาของชาวตะเคียนซึ่ง ยังมีการประกอบอาชีพการทำนาเป็นหลัก สภาพที่ดินเป็นดินเหนียวปนทราย มีการทำการเกษตรในชุมชน คือ การปลูกข้าว ทำไร่ มีการปลูกพืชสลับหมุนเวียนกันไปตามฤดูกาล รวมถึงการเลี้ยงสัตว์มีการเลี้ยงไก่พันธุ์พื้นเมือง เป็ดพันธุ์พื้นเมือง ปลา วัว แพะ หมู เป็นต้น

การอพยพย้ายถิ่นเข้ามาในช่วงแรกของกลุ่มคนชุมชนตะเคียน มีการบุกเบิกป่าพรุเพื่อปลูกสร้างบ้านเรือนตามแนวชายฝั่งทะเล และสองฝั่งคลองภายในชุมชนตะเคียน และกระจายตามพื้นที่ทำกินของตนเอง โดยมีการเข้ามาจับจองพื้นที่ทำกินตามศักยภาพและความสามารถของแต่ละครัวเรือน (ชูเกียรติ กล้าศักดิ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2558) ภายหลังจากการจับจองพื้นที่ทำกินก็เริ่มมีการบุกพงถางป่าเพื่อทำการเกษตรเพาะปลูกพืชผัก ข้าว และการเลี้ยงสัตว์ตามความจำเป็นในการดำรงชีพ ระยะนี้ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังมีความอุดมสมบูรณ์อันเนื่องมาจากกระบวนการดำเนินชีวิตของผู้คนเป็นไปในระบบของกลไกการผลิตตามลักษณะของธรรมชาติ ไม่มีสารเคมี พื้พื้ธรรมชาติในการดำรงอยู่ ทั้งปัจจัยด้านอาหารเพื่อการยังชีพ กุ้ง หอย ปู ปลา จากทะเลสาบสงขลา และห้วย หนอง คลองบึง อาจมีบางครั้งที่ต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำในการทำการเกษตรโดยเฉพาะช่วงฤดูแล้ง และฤดูฝนที่มีระดับน้ำเค็มขึ้นเข้าท่วมที่นาของผู้คนในชุมชน (ลาก ศรีพิโรจน์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2558)

เมื่อมีการขยายตัวของหัวเมืองทางชายฝั่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา ผู้คนได้อพยพย้ายถิ่นหนีความลำบากจากการขาดแคลนทรัพยากรอาหาร การแพร่ระบาดของโรคภัยไข้เจ็บโดยใช้เส้นทางน้ำในการเดินทาง การก่อสร้างตัวของชุมชนในอดีตส่วนใหญ่นิยมปลูกสร้างบ้านเรือนตามชายฝั่งของแม่น้ำลำคลอง ตะเครียะเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาซึ่งเหมาะแก่การคมนาคมทางน้ำ จึงเป็นพื้นที่ทางเลือกของกลุ่มผู้คนที่เข้ามาก่อตั้งชุมชนในช่วงแรก เนื่องด้วยทรัพยากรที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารสำหรับผู้คนในชุมชน มีแหล่งน้ำใช้ เพื่อการอุปโภคบริโภคที่เพียงพอสำหรับผู้คนในชุมชน (วาสนา มโนเสนา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2558)

สำหรับอาชีพการทำประมงพื้นบ้าน เกิดจากชุมชนอยู่ติดกับกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ของมวลหมู่ปลานานาชนิด ประกอบด้วย ปลาช่อน ปลาชะโด ปลาหัวโมง ปลาบึก ปลาพรหม ปลากด ปลาดุกทะเล ปลาตะเพียน ปลาโสด เป็นต้น ชาวตะเครียะประกอบอาชีพการประมงพื้นบ้าน ทำการจับปลา กุ้ง และสัตว์น้ำ ในบางช่วงที่ประสบภัยจากลมพายุขณะที่ทำการประมง และนำเรือหลบมรสุมไม่ทันเวลา ก็ต้องเผชิญกับลมพายุดังกล่าว ถ้าโชคดีก็จะปลอดภัย แต่หากโชคร้ายลมพายุจะพัดพาเรือล่มและคร่าเอาชีวิตของชาวประมงจมหายไปในห้องทะเล

จะเห็นได้ว่าการออกเรือเพื่อทำการประมงนั้นย่อมมีความเสี่ยงเกี่ยวกับคลื่นลม ด้วยเหตุนี้ก่อนออกเรือจะมีการบนบานสานกล่าวขอให้แม่ย่านางเรือปกป้องคุ้มครองโพยภัยมิให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตของชาวประมง บ้างก็ไม่ประสบความสำเร็จเคยมีคนประสบภัยทางธรรมชาติ ครั้นออกเรือแล้วต้องเผชิญกับคลื่นลมแรงพัดพาให้เรือล่มและคร่าชีวิตของผู้คนมาหลายกรณี ด้วยเหตุผลเหล่านี้จึงเป็นที่มาของประเพณีส่งเภา เพราะถือเป็นการขอขมาแม่ย่านางทะเลสาบสงขลาและเป็นการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับดับหายไปในห้องทะเล (อ้า จันทรคง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2558)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ว่าด้วยเรื่อง การพัฒนาปรับปรุงโครงสร้างขั้นพื้นฐานเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีของคุณภาพชีวิตผู้คนในประเทศไทย มีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค ถนน ระบบไฟฟ้า สาธารณสุข อีกทั้งยังเป็นช่วงของการเข้ามาของระบบอุตสาหกรรม มีการนำสารเคมีเข้ามาใช้กับการเกษตรทุกประเภท ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน ตะเครียะ ผ่านมา 54 ปีบนเส้นทางพัฒนาตามตัวชีวิต ได้สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ดินเริ่มเสื่อมคุณภาพลง การปลูกพืช แล้วได้ผลผลิตลดลง อีกทั้งทรัพยากรสัตว์น้ำเริ่มลดปริมาณลงเช่นกัน เนื่องด้วยผลกระทบจากเคมีภัณฑ์ที่ผู้คนใช้ในการทำการเกษตร รวมถึงการใช้เครื่องมือการประมงที่ผิดกฎหมาย เช่น การใช้ไฟฟ้าช็อต การวางยา และอวน ซึ่งเกิดจากค่านิยมในการแสวงหาเงินตราในยุคเสรีนิยม คุณค่าและศักดิ์ศรี ใน

การครอบครองทรัพยากร ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากร ทางด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนตะเคียน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา (มาริกา แก้วดำและ มานิต ชุนเปีย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2558)

ลำคลองที่เคยมีกุ้ง หอย ปู ปลา เป็นจำนวนมาก ดังธนาคารอาหารซึ่งเป็นเกณฑ์ชี้วัดความ อุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศเสื่อมลง แต่ความผูกพันกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่เยาว์วัย จนเข้าสู่วัย แร่งงาน โดยสามารถแบ่งการทำกรประมงเป็น 3 ประเภท ประกอบด้วย การประมงพื้นบ้านที่มุ่งเน้น การจับกุ้งแม่น้ำเป็นหลัก ซึ่งในช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตจากธรรมชาติชาวประมงพื้นบ้านจะมีรายได้จาก การจับกุ้งเฉลี่ยต่อคนต่อวันตั้งแต่ 1,500 – 4,500 บาท กุ้งแม่น้ำมีราคาเริ่มต้นตั้งแต่ กิโลกรัมละ 300 – 900 บาท ตามขนาดของกุ้ง และมีระยะเวลา 1 ปี สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ประมาณ 4-5 เดือน (พันธ์ คงจันทร์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2558) นอกจากการจับกุ้งก็จะมีกรประมงที่ มุ่งเน้นการจับปลาอย่างเดียว ซึ่งปลาที่จับนั้นจะประกอบด้วย ปลาดุกทะเล ปลาหัวโหม่ง โดยมีตลาด รับผิดชอบในและนอกชุมชน ชาวประมงมีรายได้โดยเฉลี่ย ต่อคนต่อวันประมาณ 500 – 700 บาท ทั้งนี้ ได้มีการแปรรูปเพื่อใช้สำหรับการบริโภคภายในครัวเรือน และการขายปลีก นอกเหนือจากการขาย ปลาสด (ประเสริฐ จันทรปาน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2558) รวมถึงการทำประมงน้ำจืด ซึ่งเป็นอาชีพเสริม การประมงน้ำจืดชาวบ้านจะนิยมขุดบ่อเลี้ยงปลา ไว้ในทุ่งนา เพื่อใช้กักเก็บน้ำ สำหรับทำการเกษตร และนอกเหนือจากนี้จะเป็นปลาจากธรรมชาติที่อาศัยอยู่ตามแหล่งน้ำธรรมชาติ ตามนาข้าว เป็นต้น

เมื่อสังคมมีความเปลี่ยนแปลงชุมชนซึ่งเป็นฐานการผลิตต้องมีการปรับตัวในการผลิตข้าว จากการผลิตเพื่อบริโภคไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมการค้าข้าว จากเดิมที่เคยทำนาเพียงครั้งเดียวต่อปี กลายเป็นทำนาปีละสองถึงสามครั้ง ในกระบวนการตั้งแต่การผลิตจนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตเริ่มเปลี่ยนไป มีการจ้างแรงงานภายนอกครัวเรือน ใช้เครื่องจักรแทนที่แรงงานคนและแรงงานสัตว์ ใช้สารเคมีแทน ปุ๋ยธรรมชาติ จนในที่สุดชาวตะเคียนต้องประสบกับปัญหา กล่าวคือ การเป็นหนี้สินจากการทำนา เพราะการลงทุนในการผลิตข้าวซึ่งมีรายได้ที่ไม่แน่นอน (วิจิตร สุขสันต์, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2558)

จะเห็นได้ว่าชีวิตของชาวตะเคียนต้องมีความสัมพันธ์กับสายน้ำตลอดทั้งปี ตั้งแต่การเดินทาง การประกอบอาชีพ ทะเลสาบสงขลาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนในชุมชนตะเคียน จนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านตะเคียนก็ยังคงต้องอาศัยทะเลสาบสำหรับการประกอบอาชีพ การทำการประมง และการทำ นาต่อไป

จากอาชีพการเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยน้ำจากทรัพยากรธรรมชาติ บางครั้งต้องประสบความ ล้มเหลวในการประกอบอาชีพ จึงต้องหาวิธีการต่างๆเพื่อให้ตนเองประสบความสำเร็จ ความเชื่อจึงถูก ผูกโยงเข้าสู่วิถีชีวิตของชาวตะเคียน โดยเฉพาะความเชื่อในพระแม่คงคาซึ่งเป็นเทพีแห่งสายน้ำที่ บรรพบุรุษให้ความเคารพและศรัทธาได้ถูกถ่ายทอดความเชื่อเหล่านี้ต่อกันมา

4.2 ชุมชนตะเคียวภายใต้ความเชื่อในพระแม่คงคา

ทัศนคติของชาวตะเคียวเกี่ยวกับพระแม่คงคาที่เล่าต่อกันมาว่า เป็นพระธิดาของท้าวหิมวัตและพระนางเมณฑกา ทรงปลาใหญ่หรือจระเข้เป็นพาหนะ เป็นเทพีผู้ให้กำเนิดสายน้ำคงคาซึ่งถือเป็นแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ไหลมาจากสวรรค์ น้ำสามารถชำระบาปของมนุษย์ทั้งหลายได้ อีกทั้งยังเป็นผู้ปกป้องดูแลรักษาสายน้ำบนโลกใบนี้

การบูชาพระแม่คงคาเป็นการขอขมาลาโทษที่ชาวตะเคียวได้กระทำความไม่พึงปรารถนาต่อแม่น้ำ ด้วยฐานคิดนี้ชาวตะเคียว เชื่อว่าอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นขึ้นอยู่กับความเชื่อส่วนบุคคล ไม่สามารถจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ แต่มีความหมายและคุณค่าทางจิตใจที่บรรพบุรุษได้มีการดำเนินการกันมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นจารีตวิถี ภูมิปัญญาชาวบ้าน มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่เปรียบเสมือนอยู่ข้างอู่ข้าวอู่น้ำของชาวตะเคียว (ประพันธ์ ยมเทศ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2558)

นอกจากนี้ชาวตะเคียวยังเชื่อว่าพระแม่คงคาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านนั้นจะช่วยให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น ทั้งหน้าที่การงาน การเงิน และคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว ทั้งนี้ทรัพยากรที่มีความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนนั้นเป็นผลมาจากอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยดูแล ปกป้องรักษาตลอดปีให้คนในชุมชนได้มีผลผลิตเพื่อการอุปโภคบริโภคได้ตลอดทั้งปี ดังนั้นการประกอบพิธีกรรมการส่งเภาในแต่ละปี เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูบูชาพระแม่คงคาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่คู่ชุมชนที่คอยอำนวยความสะดวกสบายแก่ชาวตะเคียว ซึ่งเป็นที่มาของการจัดประเพณีลอยแพเสเดาะเคราะห์ (ศรีศักดิ์ สุขอนันต์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2558)

4.3 ประเพณีส่งเภา

ชาวตะเคียวมีระบบคิดที่แสดงออกถึงความเชื่อว่า พระแม่คงคาเทพีแห่งสายน้ำ สามารถช่วยเหลือให้พ้นทุกข์จากโรคร้าย และความพิบัติต่างๆ เป็นการส่งเคราะห์ร้าย หรือรักษาอาการเจ็บไข้ได้ป่วย จากเรื่องเล่าต่อกันมาว่าเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้พระคุณ คือพระแม่คงคาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน ซึ่งชาวตะเคียวได้อยู่อาศัยทำมาหากิน ทั้งบนดินและในน้ำได้อย่างมีความสุข บางคนเรียกพิธีกรรมนี้ว่า "ส่งเภา" หรือ "ส่งแพ" โดยเชื่อว่าเป็นการส่งโรคร้ายไข้เจ็บเหล่านั้นให้พ้นไปจากหมู่บ้าน และยังเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ พระแม่คงคา พระแม่ธรณี และเจ้าที่ เจ้าทาง ผีบรรพบุรุษ ด้วยการส่งเสบียงอาหารไปให้เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจ จะได้คุ้มครอง ดูแลชาวตะเคียวให้พ้นจากอันตราย ประกอบกับวิถีชีวิตของชาวตะเคียว มีความเกี่ยวข้องผูกพันกับสายน้ำในลำคลองตะเคียวและทะเลสาบสงขลาเป็นอย่างมาก เช่น ในสมัยโบราณจะนำน้ำจากในทะเลสาบลำคลองตะเคียว หรือสระน้ำของวัดมาใช้ในการอุปโภคบริโภค นอกจากนั้น การประกอบอาชีพทำนา

การประมงยังต้องใช้น้ำในทะเลสาบและ ในลำคลองเป็นหลัก การดำรงชีวิตในสมัยก่อนนั้น มีการทำลายทรัพยากรแหล่งน้ำ เช่น การทิ้งสิ่งปฏิกูล ขยะลงในทะเลสาบ และลำคลอง จากการกระทำดังกล่าว จึงได้มีแนวคิดที่จะทดแทนพระคุณ ขอขมาแม่น้ำลำคลอง และทะเลสาบ โดยจัดให้มีพิธีส่งเภาขึ้น

การประดิษฐ์ “เภา” หรือ “แพ” ในอดีต เริ่มขึ้นก่อนวันงานประมาณ 2-3 วัน จะมีการระดมกำลังคนโดยแบ่งหน้าที่กันไปตามความถนัด ใครว่างเวลาไหนก็ไปช่วยในช่วงเวลานั้น งานไม่งานแกะสลักเป็นของผู้ชาย แขนงนำชุมชนบางส่วนมาช่วยกันทำวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งมีไม้ไผ่ หยวกกล้วย หลังคาจากเชือก โดยการเริ่มจากการตัดหยวกกล้วยขนาดที่พอเหมาะนำมาต่อเป็นแพ มีขนาดประมาณ 1 เมตร หรือ 1.5 เมตร จะมีเรือศาลาอยู่ตรงกลางลำแพมีลักษณะและความคล้ายคลึงกับมณฑป ใช้สำหรับใส่สิ่งของเครื่องสักการบูชา โดยจัดทำกันในช่วงวันว่างจากการทำนา การจัดประเพณีส่งเภาขึ้น ไม่มีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรว่าเกิดขึ้นเมื่อใด แต่พอประมาณจากคำบอกเล่าของผู้รู้และผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมว่ามีมานาน ประมาณ 100 กว่าปีแล้ว ซึ่งในยุคแรกนั้นการส่งเภาต่างคนต่างทำเป็นแพเล็กๆไม่มีการประดับประดาเหมือนปัจจุบัน ทำแบบเรียบง่ายโดยการใช้ใบตาลทำเป็นหลังคามณฑปของแพ ไม่มีการแกะสลักหยวกกล้วยแล้วนำไปลอยในทะเล ต่อมาจึงมีการรวมตัวกันทำเป็นแพขนาดใหญ่หลังเดียว แล้วทุกคนนำสิ่งของมาใส่ในแพรวมกันแล้วทำพิธีส่งเภา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำทุกข์โศกโรคภัยในช่วงปีเก่าลอยไปกับเภา และรับแต่สิ่งที่ดีๆ ในปีใหม่ทุกปี (ขับ คักดีดี, (ปราษฎ์ชาวบ้าน), สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2558)

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของนักวิจัยพบว่า เมื่อถึงวันที่ 31 ธันวาคม ซึ่งเป็นวันเริ่มงานประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ที่ชาวตะเคียนระยองคอยมาถึง ชาวตะเคียนได้ชักชวนเรือญาติพี่น้องเข้ามาทำบุญสวดมนต์ ณ วัดวาริป่าโมก ในคำคืนส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ นอกจากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นการสมโภชแพนั้นจะมีการสวดเจริญพระพุทธมนต์ บทสวดมนต์ พระสูตรอาทิตตปริยายสูตร แล้วมีการแสดง และมโหรีสพให้เปล็ดเปล็น บางปีก็มีหนังตะลุง บางปีก็มีมโนราห์ผู้คนมานั่งล้อมวงปูเสื่อกระจูด จ้องมองการแสดงด้วยความสนุกสนานตามคำชวนขับของศิลปินนักแสดง ซึ่งเป็นการถ่ายทอดบทประพันธ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับชาดกห้าร้อยชาติก่อนเป็นพระพุทธเจ้าบ้างก็มีมุขตลกขบขัน

จนกระทั่งถึงวันที่ 1 มกราคม ซึ่งเป็นวันขึ้นปีใหม่ ทุกครอบครัวจัดเตรียมข้าวปลาอาหารที่ต้องนำไปถวายวัดในงานวันประเพณีส่งเภาในช่วงเช้า มีการทำพิธีทางสงฆ์ และในช่วงบ่ายจึงเริ่มทำพิธีส่งเภาด้วยการแห่เรือแพที่เตรียมบรรจุสิ่งของมากมาย ได้แก่ ดอกไม้ รูป เทียน เศษผ้า เศษเล็บ เศษผม สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ตามความเชื่อของตนที่จะอุทิศผลบุญนั้นให้แก่ใครบ้าง เช่น การบูชาพระแม่คงคา พระแม่ธรณี ฝั่ญาติบรรพบุรุษ เป็นต้น แล้วตั้งจิตอธิษฐานตามความปรารถนาที่ใจต้องการหรืออยากจะทำให้ตนเองสมหวังในเรื่องใดก็กล่าวคำอธิษฐานนั้น พร้อมกับการนำเครื่องสักการะใส่ลงในแพเป็นอันว่า

เสร็จสิ้นพิธีกรรมขั้นตอนในระดับบุคคลก่อนการส่งเภาลงสู่ทะเล พระสงฆ์คอยประพรมน้ำมนต์อยู่บริเวณเภาในพิธี ผู้เข้าร่วมก้มหัวลงพร้อมกันพนมมือไหว้ พระสงฆ์กล่าวคำอวยพร เป็นการสร้างเสริมความมั่นใจ และความสุขให้เกิดขึ้นแก่ผู้ผ่านการประกอบพิธี

หลังจากการบูชาเภาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในเวลา 15.00 น. มีการแห่เภาเวียนรอบอุโบสถ 3 รอบ เป็นสัญลักษณ์การบูชาอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการบูชาพระพุทธรูปเจ้า มีการหยุดเพื่อทำการอธิษฐานจิตอีกครั้งก่อนที่จะส่งเภาลงสู่ทะเล พร้อมกับการตัดสายสัญญาณออกจากตัวเภา แจกจ่ายผู้เข้าร่วมการประกอบพิธีกรรม อันเป็นวัตถุมงคลที่ระลึกสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองว่า หากใครได้สายสัญญาณเก็บไว้กับตัวเหมือนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยปกป้องรักษา จากนั้นขบวนแห่กลองยาวเดินนำหน้าตามด้วยนางรำและประธานในพิธี และชาวตะเคียนะที่เป็นหญิงอาวุโสมัดถุงผ้าถุงและเสื้อลูกไม้ ส่วนวัยทำงานและวัยรุ่นแต่งกายตามความสะดวกของตนเอง เดินนำเภาไปยังท่าน้ำแล้วจึงปล่อยเภาลงสู่ทะเลสาบสงขลา ถึงแม้การส่งเภาจะสร้างขยะจากเศษถุงพลาสติกบ้าง แต่ในส่วนตัวเภาที่ทำจากกาบกล้วย ดอกไม้ ถ้าไม่ไฟ จะค่อยๆย่อยสลายไปตามกาลเวลา และกลายเป็นอาหารให้กับกุ้ง หอย ปู ปลาต่อไป

ภาพที่ 1 : เภาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมส่งเภาของชาวตะเคียนะ ที่วัดวาริป่าโมกข์ ในวันที่ 31 ธันวาคม 2558-วันที่ 1 มกราคม 2559 (ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2559)

ภาพที่ 2 : ขบวนแห่ของชาวตะเคียนชะเมาที่มุ่งมั่นส่งเภาลงสู่ทะเลสาบสงขลาเพื่อลอยทุกข์โศกและ
สิ่งชั่วร้ายออกไปจากหมู่บ้านของตนที่วัดวาริปาโมกษ์ ในวันที่ 31 ธันวาคม 2558-
วันที่ 1 มกราคม 2559 (ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2559)

5. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สภาพการณ์ทางด้านเศรษฐกิจของชาวตะเคียนชะเมาซึ่งเป็นชุมชนเกษตรกรรมมีการทำนาปลูกข้าว และทำประมงพื้นบ้านในลำคลองและลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่ชาวตะเคียนชะเมาต้องเผชิญกับภัยธรรมชาติ ได้ผลผลิตไม่เต็มที่เพราะไม่มีระบบการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะสามารถบังคับน้ำให้ครัวเรือนเกษตรกรรมน้ำใช้ตลอดทั้งปี ครั้นฤดูฝนผู้คนประสบกับปัญหาเรื่องน้ำท่วม ฤดูแล้งไม่มีน้ำใช้ในการเกษตรอย่างเพียงพอ หากฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาลจะไม่สามารถปลูกพืชได้ จึงต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ซึ่งนำไปสู่การผูกโยงไปถึงเรื่องราวที่เกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องของพระแม่คงคา ผู้สร้างความสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นแก่ทรัพยากรในแหล่งน้ำ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์โยงใยระหว่างคนกับธรรมชาติ ซึ่งมีรากฐานมาจากศาสนาพุทธ พราหมณ์ และภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนสมัยก่อน ที่ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้และความตระหนักในคุณค่าของผืนแผ่นดิน แม่น้ำลำคลอง สอดคล้องกับความเชื่อและพิธีกรรมการสะเดาะเคราะห์: กรรมศึกษาบ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ของพระครูโพธิรัตนคุณ (2551) ว่า การสะเดาะเคราะห์มีความผูกพัน และสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมิให้อยู่ในความประมาท ตลอดจนแก้ไขความเดือดร้อนให้หายไปได้ และป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับตนและคนในครอบครัวในภายหน้า เช่นเดียวกับการประกอบพิธีกรรมการส่งเภาของชาวตะเคียนชะเมาที่มีความเชื่อกันว่า ในหนึ่งปีจะต้องมีการส่งเภาเพื่อการเสริมสร้างกำลังใจและความหวังในการทำ

การเกษตร หากปีไหนไม่มีการจัดทำพิธีกรรมก็จะเชื่อกันว่าการประกอบอาชีพทั้งการทำประมง และผลผลิตทางการเกษตรจะไม่ดี ฝนไม่ตกตามฤดูกาล เป็นการต่อสู้ต่อรองกับธรรมชาติเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว พิธีกรรมดังกล่าวจึงช่วยสร้างขวัญและกำลังใจ ให้กล้าเผชิญกับอุปสรรค

เมื่อไม่อาจเอาชนะธรรมชาติได้ ชาวตะเคว็ญต้องหาวิธีสร้างขวัญและกำลังใจให้สามารถยืนหยัดเพื่อต่อสู้กับธรรมชาติให้ได้ ด้วยการจัดประเพณีส่งเภาซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในพระแม่คงคาที่สามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ผลผลิตได้ สอดคล้องกับสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Functionalism Theory) ของ Malinowski (1945) กล่าวว่า มนุษย์ต้องการที่พึ่งทางใจ มนุษย์คิดค้นระบบความเชื่อและพิธีกรรมขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและอธิบายต่อธรรมชาติรอบตัว พิธีกรรมต่างๆช่วยให้มนุษย์เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ลดความขัดแย้งและความวิตกกังวล ดังจะเห็นได้จากชาวตะเคว็ญที่มีความเชื่อในประเพณีส่งเภา จึงต้องจัดประเพณีนี้เพื่อให้คุ้มครองความปลอดภัยให้กับคนในชุมชนตะเคว็ญต่อไป เช่นเดียวกับการจัดประเพณีส่งเภาของชาวตะเคว็ญที่มีอิทธิพลต่อจิตใจ สามารถสร้างวิถีพลังให้เกิดขึ้นในชุมชนในการประกอบอาชีพ อีกทั้งยังเป็นการปัดรังควานส่วนที่เป็นเคราะห์ให้หายไปจากชีวิตได้

อาจกล่าวได้ว่า วิถีชีวิตของชาวตะเคว็ญผูกพันกับสายน้ำเพราะวิถีเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาน้ำจากธรรมชาติมาโดยตลอด ประสบการณ์จากการประกอบอาชีพที่ต้องประสบกับอุปสรรคจากภัยธรรมชาติทำให้ชาวตะเคว็ญต้องการผู้ปกป้อง คุ้มครองให้การประกอบอาชีพประสบความสำเร็จ ในขณะเดียวกันชาวตะเคว็ญยังมีความเชื่อเกี่ยวกับพระแม่คงคาเป็นความเชื่อภูมิปัญญาของบรรพชนในการสร้างความสมดุลระหว่างธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสังคมมนุษย์ เป็นหลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่ถ่ายทอดสู่ชาวตะเคว็ญจากรุ่นสู่รุ่นซึ่งเป็นกลยุทธ์ให้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มิฉะนั้นแล้วสิ่งแวดล้อมก็จะย้อนกลับมาทำร้ายตัวเองหากไม่ช่วยกันรักษา ซึ่ง ศิราพร ณ กลาง (2556) อ้างถึงใน ศิราพร ณ กลาง และสุพิณ ฤทธิ์เพ็ญ (2558) ได้อธิบายถึงแนวคิดเรื่อง “คติชนแท้” และ “คติชนเทียม” และได้อ้างถึงเรจินา เบนดิกส์ กล่าวว่า ยิ่งสังคมก้าวสู่ความเป็นสมัยใหม่ ผู้คนกลับหวงหวาดอดีตและรากเหง้า คติชนซึ่งเป็นร่องรอยของวิถีชีวิตแบบเก่าจึงเป็นวัตถุที่ผู้คนแสวงหา ดังนั้นชาวตะเคว็ญจึงสร้างพิธีกรรมการส่งเภาเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้คนในชุมชนได้มุ่งมั่นฟันฝ่าอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการสื่อสารสร้างการรับรู้ไปยังคนในชุมชนในอดีต และเป็นการสืบสานประเพณีอันเก่าแก่ที่จัดสืบทอดต่อเนื่องกันมาช้านาน อีกทั้งยังสร้างความรัก ความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน ตลอดจนส่งเสริมกระตุ้นให้ประชาชน คนรุ่นใหม่และเยาวชนให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของบรรพชนและช่วยกันเผยแพร่ประเพณีให้ดำรงอยู่ต่อไป

6. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ภายหลังการสิ้นสุดการทำงานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาทั้งหมดจัดทำเป็นรูปเล่มแล้วจัดประชุมชาวตะเคียนหมู่ที่ 4 เพื่อส่งมอบข้อมูลจากงานวิจัยนำเสนอต่อชุมชน ซึ่งชาวตะเคียนพอใจเป็นอย่างยิ่งที่งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการบอกเล่าเรื่องราวของชาวตะเคียน สะท้อนตัวตนของชาวตะเคียนผ่านประเพณีสงเป๊าะ ที่ไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนสามารถนำงานวิจัยนี้ไปเผยแพร่ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ เพื่อประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวตะเคียน ซึ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ และได้ผูกโยงความเชื่อเข้ามาไว้ใน การดำเนินชีวิตทำให้ชาวตะเคียนมีขวัญและกำลังใจในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อฝ่าฟันอุปสรรคร่วมกันในการประกอบอาชีพซึ่งถือเป็นจุดแข็งและเป็นทุนทางสังคมของชุมชนที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการสร้างความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์สืบสานประเพณีดั้งเดิมนี้ให้คงอยู่สืบไป อีกทั้งยังนำไปใช้ในการวางแผนการจัดประเพณีนี้ให้เป็นจุดขายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

7. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเรื่องวิถีชีวิตกับสายน้ำในประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ได้นำเสนอเฉพาะในประเด็นของชาวตะเคียนซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณหมู่ 4 เท่านั้น จึงควรศึกษาเปรียบเทียบประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ของตำบลอื่นๆว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งความเชื่อนี้อาจมีความสัมพันธ์กับชุมชนในหมู่บ้านอื่นๆที่อยู่ใกล้เคียงจึงน่าจะมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถนำองค์ความรู้เหล่านี้มาพัฒนาชุมชนใกล้เคียงต่อไป

8. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจาก งบประมาณประจำปี 2558 ขอขอบคุณสำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และขอขอบพระคุณหน่วยงานของรัฐที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลต่างๆตลอดจน ชาวตะเคียนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

9. เอกสารอ้างอิง

เทพ สงวนกิตติพันธ์. (2545). *ทักษะชีวิต : เพื่อความสุขและความสำเร็จ*. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2557). *ประเพณีลอยแพสะเดาะเคราะห์ อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา*.

เข้าถึงได้จาก www.m-culture.go.th.

- พระครูโพธิ์รัตนคุณ. (2551). *ความเชื่อและพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์: กรณีศึกษาบ้านจวน ตำบลบ้านจวน อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- รุ่งรัตน์ ทองสกุล. (2549). *แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต*. เข้าถึงได้จาก www.chiangkhan.com.
- ศิริพร ณ ถกลาง และ สุพิน ฤทธิ์เพ็ญ. (2558). *คติชนในบริบทข้ามพรมแดน งานปอยไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรัญญา เจริญหงส์ษา. (2557). *ลอยเรือสะเดาะเคราะห์ชาวมอญ*. เข้าถึงได้จาก www.manager.co.th.
- องค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน. (2558). *แผนพัฒนาสามปีองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียน*. (พ.ศ.2556-2558).
- Malinowski, B. (1944). *A Scientific Theory of Culture and Others Essays*. Chapel Hill, N. Carolina: The University of North Carolina Press.

10.บุคลากรกรม

- ขับ ศักดิ์ดี. (2558, 21 พฤษภาคม). อายุ 80 ปี ประชาชนบ้านตำบลตะเคียน สาขาการประกอบพิธีกรรมตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.
- ชูเกียรติ กล้าศักดิ์. (2558, 30 กรกฎาคม). อายุ 28 ปี พนักงานมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขต สงขลา . บทสัมภาษณ์.
- ประพันธ์ ยมเทศ. (2558, 7 พฤษภาคม). อายุ 42 ปี ชาวบ้านตำบลตะเคียน. บทสัมภาษณ์.
- ประเสริฐ จันทร์ปาน. (2558, 12 กรกฎาคม). อายุ 49 ปี อดีตสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.). บทสัมภาษณ์.
- พันธ์ คงจันทร์. (2558, 18 พฤษภาคม). อายุ 75 ปี เกษตรกรนาข้าว. บทสัมภาษณ์.
- มานิต ขุนเปีย. (2558, 18 พฤษภาคม). อายุ 40 ปี เกษตรกรนาข้าว. บทสัมภาษณ์.
- มาริกา แก้วดำ. (2558, 18 พฤษภาคม). อายุ 40 ปี ข้าราชการนักบัญชี. บทสัมภาษณ์.
- ยงยุทธ อัดบุตร. (2558, 28 กรกฎาคม). อายุ 40 ปี ชาวประมงพื้นบ้าน. บทสัมภาษณ์.
- วาสนา มะโนเสา. (2558, 12 กรกฎาคม). อายุ 54 ปี แม่บ้านตะเคียน. บทสัมภาษณ์.
- วิจิตร สุขสันต์. (2558, 20 พฤษภาคม). อายุ 79 ปี เกษตรกรนาข้าว. บทสัมภาษณ์.
- ลาภ ศรีโพธิ์โรจน์. (2558, 28 กรกฎาคม). อายุ 38 ปี รับจ้างทั่วไป. บทสัมภาษณ์.
- ศรีศักดิ์ สุขอนันต์. (2558, 21 พฤษภาคม). อายุ 54 ปี ประกอบกิจการส่วนตัว. บทสัมภาษณ์.
- อ้า จันทร์คง. (2558, 31 กรกฎาคม). อายุ 82 ปี เกษตรกรนาข้าว. บทสัมภาษณ์.